

प्रति,

१. विभागीय कृषि सह संचालक (सर्व)
२. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (सर्व)
३. कृषि विकास अधिकारी (सर्व)

विषय - केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३ सुधारीत मार्गदर्शक सूचना

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३ मध्ये राबविताना १०० हे.च्या लघुप्रकल्पामध्ये राबविणे बंधनकारक आहे. या प्रकल्पाचे उद्दीष्ट काय रहाणार आहे व त्यावरून जो परीणाम अपेक्षित आहे याची नीट मांडणी करून लघुप्रकल्प तयार करण्यात यावेत. प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर त्यात कितपत यश आले आहे ते नमुद करून प्रगति अहवाल तयार करण्यात यावेत. तसेच त्याची विविध बाबींच्या फोटोसहीत यशोगाथा तयार करण्यात यावी.

प्रकल्प तयार करताना खालील बाबींचे पालन करावे.

१) सोबत प्रपत्र १ मध्ये जिल्हानिहाय, पिकनिहाय राबवावयाच्या लघुप्रकल्पांची संख्या दिली आहे. पीकाचे क्षेत्रानुसार तसेच जेथे क्षेत्र वाढीस व उत्पादकता वाढीस वाव आहे याचा विचार करून तालुकानिहाय/मंडलनिहाय राबवावयाचे लघुप्रकल्पांची संख्या निश्चित करावी व संबंधिताना तसे कळविण्यात यावे व प्रकल्प अहवाल तयार करण्याच्या सूचना देण्यात याव्यात.

प्रकल्प अहवाल तयार करताना खालील बाबींचे मुलभुत सर्वेक्षण करण्यात यावे

उत्पादन व उत्पादकता आधारीत प्रकल्पांची निवड

- अ) निवडलेल्या क्षेत्रातील पीकनिहाय क्षेत्र, पीक पध्दती
- ब) पीकनिहाय वाणाखालील क्षेत्र व वाण निहाय उत्पादकता.
- क) जमिन आरोग्य पत्रिका नुसार जमीनीचा सामु तसेच उपलब्ध नत्र, स्फुरद, पालाष व सुक्ष्ममुलद्रव्ये
- ड) उपलब्ध सिंचन सुविधा त्यातुन सिंचना खालील क्षेत्र व गळीतधान्य पिकासाठी उपलब्ध हाणारे सिंचन
- इ) उपलब्ध ट्रॅक्टर/पॉवर टीलर/बैल जोडी संख्या तसेच औजारे निहाय उपलब्धता
- ई) पीकनिहाय निविष्ठा वापराचे प्रमाण
- फ) उपलब्ध कुशल व अकुशल मनुष्यबळ
- ग) निविष्ठा उपलब्धतेच्या सुविधा तसेच तयार झालेल्या कृषि मालाची पणन व्यवस्था

उपरोक्त बाबींचा विचार करून १०० हेक्टर क्षेत्राचा लघुप्रकल्प आराखडा तयार करावा व क्षेत्र व उत्पादकता वाढीचे लक्षांक ठरविण्यात यावेत व त्याचे नियोजन करण्यात यावे. लक्षांक ठरविताना सर्वात जास्त साध्य झालेली उत्पादकतेपेक्षा १५ टक्के जास्त प्रमाणात लक्ष निर्धारित करण्यात यावे.

२) सर्व प्रकल्प शेतक-यांचे गट करून गटामार्फत कार्यक्रम राबविण्यात यावेत.

३) सर्वसाधारणपणे १० हे. चे गट तयार करून प्रत्येक १० हे. मागे एक गटप्रमुख म्हणून एका प्रगतिशील शेतकर्यासोबत निवड करण्यात यावी म्हणजेच एका प्रकल्पामध्ये सर्वसाधारण १० गट तयार करून त्याचे प्रत्येकी १ प्रमाणे १० गटप्रमुखांची निवड करावी.

प्रपत्र १

गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३

जिल्हानिहाय पिकनिहाय / प्रकल्प संख्या

अ.क्र	विभाग/जिल्हा	खरीप											
		सांघाबीन			भुईमृग			तीळ			सुर्यफुल		
		प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारारत)	प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारारत)	प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारारत)	प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारारत)
१	ठाणे	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
२	रायगड	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
३	रत्नागिरी	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
४	सिंधुदुर्ग	०	०	०.००	१	२५०	३३६.२४	०	०	०.००	०	०	०.००
कोकण विभाग		०	०	०.००	१	२५०	३३६.२४	०	०	०.००	०	०	०.००
५	नाशिक	७	१७५०	१८६०.९२	१०	२५००	३३६२.३५	०	०	०.००	०	०	०.००
६	धुळे	३	७५०	७९७.५४	९	२२५०	३०२६.१२	०	०	०.००	०	०	०.००
७	नंदुरबार	१	२५०	२६५.८५	२	५००	६७२.४७	०	०	०.००	०	०	०.००
८	जळगाव	४	१०००	१०६३.३८	०	०	०.००	१०	१०००	१६५०.४६	०	०	०.००
नाशिक विभाग		१५	३७५०	३९८७.६९	२१	५२५०	७०६०.९४	१०	१०००	१६५०.४६	०	०	०.००
९	अहमदनगर	५२	१३०००	१३८२३.९९	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
१०	पुणे	१	२५०	२६५.८५	१३	३२५०	४३७१.०६	१	१००	१६५.०५	१	२५०	२११.०९
११	सोलापूर	१	२५०	२६५.८५	२	५००	६७२.४७	०	०	०.००	७	१७५०	१४७७.६३
पुणे विभाग		५४	१३५००	१४३५५.६८	१५	३७५०	५०४३.५३	१	१००	१६५.०५	८	२०००	१६८८.७२
१२	सातारा	७	१७५०	१८६०.९२	१७	४२५०	५७१६.००	०	०	०.००	१	२५०	२११.०९
१३	सांगली	१७	४२५०	४५१९.३८	९	२२५०	३०२६.१२	०	०	०.००	२	५००	४२२.१८
१४	फोल्हापूर	१८	४५००	४७८५.२३	१७	४२५०	५७१६.००	०	०	०.००	०	०	०.००
कोल्हापूर विभाग		४२	१०५००	१११६५.५३	४३	१०७५०	१४४५८.११	०	०	०.००	३	७५०	६३३.२७
१५	औरंगाबाद	२	५००	५३१.६९	२	५००	६७२.४७	२	२००	३३०.०९	५	१२५०	१०५५.४५
१६	जालना	७	१७५०	१८६०.९२	०	०	०.००	१	१००	१६५.०५	३	७५०	६३३.२७
१७	बोड	९	२२५०	२३९२.६१	३	७५०	१००८.७१	३	३००	४९५.१४	७	१७५०	१४७७.६३
औरंगाबाद विभाग		१८	४५००	४७८५.२३	५	१२५०	१६८१.१८	६	६००	९९०.२८	१५	३७५०	३१६६.३५
१८	लातूर	४१	१०२५०	१०८९९.६९	३	७५०	१००८.७१	२	२००	३३०.०९	९	२२५०	१८९९.८१
१९	उस्मानाबाद	४५	११२५०	११९६३.०७	०	०	०.००	१	१००	१६५.०५	२	५००	४२२.१८
२०	नांदेड	३५	८७५०	९३०४.६१	०	०	०.००	२	२००	३३०.०९	३	७५०	६३३.२७
२१	परभणी	१७	४२५०	४५१९.३८	०	०	०.००	२	२००	३३०.०९	२	५००	४२२.१८
२२	हिंगोली	३३	८२५०	८७७२.९२	०	०	०.००	१	१००	१६५.०५	०	०	०.००
लातूर विभाग		१७१	४२७५०	४५४५९.६७	३	७५०	१००८.७१	८	८००	१३२०.३७	१६	४०००	३३७७.४४
२३	बुलढाणा	४०	१००००	१०६३३.८४	०	०	०.००	३	३००	४९५.१४	१	२५०	२११.०९
२४	अकोला	१५	३७५०	३९८७.६९	०	०	०.००	२	२००	३३०.०९	१	२५०	२११.०९
२५	वाशिम	४९	१२२५०	१३०२६.४५	०	०	०.००	१	१००	१६५.०५	०	०	०.००
२६	अमरावती	५४	१३५००	१४३५५.६८	१	२५०	३३६.२४	०	०	०.००	१	२५०	२११.०९
२७	यवतमाळ	५५	१३७५०	१४६२१.५३	०	०	०.००	३	३००	४९५.१४	०	०	०.००
अमरावती विभाग		२१३	५३२५०	५६६२५.२०	१	२५०	३३६.२४	९	९००	१४८५.४१	३	७५०	६३३.२७
२८	धर्मा	५६	१४०००	१४८८७.३८	२	५००	६७२.४७	०	०	०.००	०	०	०.००
२९	नागपूर	६६	१६५००	१७५४५.८४	३	७५०	१००८.७१	०	०	०.००	०	०	०.००
३०	भंडारा	२	५००	५३१.६९	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
३१	गोंदिया	०	०	०.००	०	०	०.००	१	१००	१६५.०५	०	०	०.००
३२	चंद्रपूर	४२	१०५००	१११६५.५३	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
३३	गडचिरोली	१	२५०	२६५.८५	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
नागपूर विभाग		१६७	४१७५०	४४३९६.२८	५	१२५०	१६८१.१८	१	१००	१६५.०५	०	०	०.००
एकूण		६८०	१७००००	१८०७७५.२८	९४	२३५००	३१६०६.०९	३५	३५००	५७७६.६१	४५	११२५०	९४९९.०५

प्रपत्र १

गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३

जिल्हानिहाय पिकनिहाय / प्रकल्प संख्या

अ.क्र	विभाग/जिल्हा	रब्बी						उन्हाळी			एकुण		
		करडई			सुर्यफुल			भुईमूग			प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारत)
		प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारत)	प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारत)	प्रकल्प	क्षेत्र	आर्थिक (रु. हजारत)			
१	ठाणे	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
२	रावगड	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
३	रत्नागिरी	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००
४	विपुद्रुंग	०	०	०.००	०	०	०.००	१	१००	३३६.२४	२	३५०	६७२.४७
कोकण विभाग		०	०	०.००	०	०	०.००	१	१००	३३६.२४	२	३५०	६७२.४७
५	नाशिक	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	१७	४२५०	५२२३.२७
६	धुळे	०	०	०.००	०	०	०.००	३	३००	१००८.७१	१५	३३००	४८३२.३६
७	मंदुरवार	०	०	०.००	०	०	०.००	२	२००	६७२.४७	५	९५०	१६१०.७९
८	जळगाव	०	०	०.००	०	०	०.००	३	३००	१००८.७१	१७	२३००	३७२२.५५
नाशिक विभाग		०	०	०.००	०	०	०.००	८	८००	२६८९.८८	५४	१०८००	१५३८८.९७
९	अहमदनगर	०	०	०.००	०	०	०.००	२	२००	६७२.४७	५४	१३२००	१४४९६.४६
१०	पुणे	३	७५०	५२०.३४	१	२५०	२११.०९	१	१००	३३६.२४	२१	४९५०	६०८०.७०
११	सोलापूर	४	१०००	६९३.७८	७	१७५०	१४७७.६३	१	१००	३३६.२४	२२	५३५०	४९२३.६०
पुणे विभाग		७	१७५०	१२१४.१२	८	२०००	१६८८.७२	४	४००	१३४४.९४	९७	२३५००	२५५००.७६
१२	सातारा	१	२५०	१७३.४५	०	०	०.००	१	१००	३३६.२४	२७	६६००	८२९७.६९
१३	सांगली	१	२५०	१७३.४५	२	५००	४२२.१८	०	०	०.००	३१	७७५०	८५६३.३०
१४	कोल्हापूर	०	०	०.००	०	०	०.००	१	१००	३३६.२४	३६	८८५०	१०८३७.४६
कोल्हापूर विभाग		२	५००	३४६.८९	२	५००	४२२.१८	२	२००	६७२.४७	९४	२३२००	२७६९८.४५
१५	औरंगाबाद	५	१२५०	८६७.२३	२	५००	४२२.१८	०	०	०.००	१८	४२००	३८७९.११
१६	जालना	७	१७५०	१२१४.१२	२	५००	४२२.१८	०	०	०.००	२०	४८५०	४२९५.५४
१७	बीड	९	२२५०	१५६१.०१	६	१५००	१२६६.५४	१	१००	३३६.२४	३८	८९००	८५३७.८८
औरंगाबाद विभाग		२१	५२५०	३६४२.३७	१०	२५००	२११०.९०	१	१००	३३६.२४	७६	१७९५०	१६७२२.५३
१८	लातूर	९	२२५०	१५६१.०१	१८	४५००	३७९९.६२	०	०	०.००	८२	२०२००	१९४९८.९३
१९	उस्मानाबाद	०	०	०.००	३	७५०	६३३.२७	१	१००	३३६.२४	५२	१२७००	१३५१९.८०
२०	नांदेड	४	१०००	६९३.७८	४	१०००	८४४.३६	२	२००	६७२.४७	५०	११९००	१२४७८.५९
२१	परभणी	१६	४०००	२७७५.१४	४	१०००	८४४.३६	१	१००	३३६.२४	४२	१००५०	९२२७.३९
२२	हिंगोली	१३	३२५०	२२५४.८०	४	१०००	८४४.३६	१	१००	३३६.२४	५२	१२७००	१२३७३.३६
लातूर विभाग		४२	१०५००	७२८४.७३	३३	८२५०	६९६५.९७	५	५००	१६८१.१८	२७८	६७५५०	६७०९८.०६
२३	सुलबाणा	१	२५०	१७३.४५	१	२५०	२११.०९	०	०	०.००	४६	११०५०	११७२४.६०
२४	अकोला	२	५००	३४६.८९	१	२५०	२११.०९	०	०	०.००	२१	४९५०	५०८६.८५
२५	वासिम	२	५००	३४६.८९	०	०	०.००	०	०	०.००	५२	१२८५०	१३५३८.३९
२६	अमरावती	२	५००	३४६.८९	१	२५०	२११.०९	०	०	०.००	५९	१४७५०	१५४६०.९९
२७	यवामाळ	०	०	०.००	०	०	०.००	२	२००	६७२.४७	६०	१४२५०	१५७८९.१४
अमरावती विभाग		७	१७५०	१२१४.१२	३	७५०	६३३.२७	२	२००	६७२.४७	२३८	५७८५०	६२५९९.९८
२८	वर्धा	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	५८	१४५००	१५५५९.८५
२९	नागपूर	०	०	०.००	१	२५०	२११.०९	०	०	०.००	७०	१७५००	१८७२५.६३
३०	भंडारा	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	२	५००	५३१.६९
३१	गोंदीखा	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	१	१००	१६५.०५
३२	चंद्रपूर	०	०	०.००	१	२५०	२११.०९	०	०	०.००	४३	१०७५०	११३७६.६२
३३	गडचिरोली	०	०	०.००	०	०	०.००	०	०	०.००	१	२५०	२६५.८५
नागपूर विभाग		०	०	०.००	२	५००	४२२.१८	०	०	०.००	१७५	४३६००	४६६६४.६८
एकुण		७९	१९७५०	१३७०२.२३	५८	१४५००	१२२४३.२२	२३	२३००	७७३३.४१	१०१४	२४४८००	२६१३३५.८९

प्रपत्र-२

प्रकल्पनिहाय राबवायचा कार्यक्रम

गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३													
अ. क्र.	निविष्टाचे नाव	खरीप											
		सोयाबीन प्रति प्रकल्प लक्षांक			भुईमुग प्रति प्रकल्प लक्षांक			तीळ प्रति प्रकल्प लक्षांक			सुर्यफुल प्रति प्रकल्प लक्षांक		
		भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)	भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)	भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)	भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)
१	प्रमाणित बियाणे वाटप	६०	१२००	७२०००	८०	१२००	९६०००	१	१२००	१२००	८	१२००	९६००
२	गट प्रात्यक्षिके	२०	३०००	६००००	२०	४०००	८००००	२०	१५००	३००००	२०	२५००	५००००
३	जैविक किड नियंत्रण प्रात्यक्षिके	२२	४२८	९४१६	२२	१६२७.५	३५८०५	२२	४२८	९४१६	२२	१२३०	२७०६०
४	शेतकरी शेतीशाळा	१	२२६८०	२२६८०	१	२२६८०	२२६८०	१	२२६८०	२२६८०	१	२२६८०	२२६८०
५	सुष्ठम मूलद्रव्याचा पुरवठा	१५	५००	७५००	१५	५००	७५००	१५	५००	७५००	१५	५००	७५००
६	पीक संरक्षण उपकरणे मनुष्यचलित	५	८००	४०००	५	८००	४०००	५	८००	४०००	५	८००	४०००
	पीक संरक्षण उपकरणे स्वयंचलित	२	२०००	४०००	२	२०००	४०००	२	२०००	४०००	२	२०००	४०००
७	सुधारीत कृषि अवजारे मनुष्यचलित	३	२५००	७५००	३	२५००	७५००	३	२५००	७५००	३	२५००	७५००
	सुधारीत कृषि अवजारे स्वयंचलित	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००
८	जिवाणू संवर्धन पाकिटे पुरवठा	५०	१००	५०००	५०	१००	५०००	५०	१००	५०००	५०	१००	५०००
९	जिप्सम पुरवठा	१५	७५०	११२५०	१५	७५०	११२५०	१५	७५०	११२५०	१५	७५०	११२५०
१०	एचडीपीई / पीव्हीसी पार्श्व पुरवठा	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००
११	तणनाशकांचा पुरवठा	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००
१२	पिक संरक्षण औषधे	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००
१३	गट निर्मिती	१	५०००	५०००	१	५०००	५०००	१	५०००	५०००	१	५०००	५०००
१४	आकस्मिक			२५००			२५००			२५००			२५००
	एकूण			२६५८४६.००			३३६२३५.००			१६५०४६.००			२११०९०.००

गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३										
अ. क्र.	निविष्टाचे नाव	रब्बी						उन्हाळी		
		करड्डई प्रति प्रकल्प लक्षांक			सुर्यफुल प्रति प्रकल्प लक्षांक			भुईमुग प्रति प्रकल्प लक्षांक		
		भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)	भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)	भौतिक	मापदंड (रु)	आर्थिक (रु)
१	प्रमाणित बियाणे वाटप	८	१२००	९६००	८	१२००	९६००	८०	१२००	९६०००
२	गट प्रात्यक्षिके	२०	१५००	३००००	२०	२५००	५००००	२०	४०००	८००००
३	जैविक किड नियंत्रण प्रात्यक्षिके	२२	४२८	९४१६	२२	१२३०	२७०६०	२२	१६२७.५	३५८०५
४	शेतकरी शेतीशाळा	१	२२६८०	२२६८०	१	२२६८०	२२६८०	१	२२६८०	२२६८०
५	सुष्ठम मूलद्रव्याचा पुरवठा	१५	५००	७५००	१५	५००	७५००	१५	५००	७५००
६	पीक संरक्षण उपकरणे मनुष्यचलित	५	८००	४०००	५	८००	४०००	५	८००	४०००
	पीक संरक्षण उपकरणे स्वयंचलित	२	२०००	४०००	२	२०००	४०००	२	२०००	४०००
७	सुधारीत कृषि अवजारे मनुष्यचलित	३	२५००	७५००	३	२५००	७५००	३	२५००	७५००
	सुधारीत कृषि अवजारे स्वयंचलित	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००
८	जिवाणू संवर्धन पाकिटे पुरवठा	५०	१००	५०००	५०	१००	५०००	५०	१००	५०००
९	जिप्सम पुरवठा	१५	७५०	११२५०	१५	७५०	११२५०	१५	७५०	११२५०
१०	एचडीपीई / पीव्हीसी पार्श्व पुरवठा	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००	१	१५०००	१५०००
११	तणनाशकांचा पुरवठा	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००
१२	पिक संरक्षण औषधे	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००	२५	५००	१२५००
१३	गट निर्मिती	१	५०००	५०००	१	५०००	५०००	१	५०००	५०००
१४	आकस्मिक			२५००			२५००			२५००
	एकूण			१७३४४६.००			२११०९०.००			३३६२३५.००

४) गटप्रमुखांच्या सहाय्याने राबवावयाच्या कार्यक्रमाचे नियोजन करण्यात यावे. तसेच त्याचे वेळापत्रकही तयार करण्यात यावे. महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ, महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ, महाराष्ट्र लघु उद्योग

विकास महामंडळ व महाराष्ट्र राज्य सहकारी पणन महासंघ यांचे क्षेत्रीय अधिका-यांशी संपर्क साधून निविष्टांचा पुरवठा कोणत्या ठिकाणी करावयाचा आहे याची माहिती द्यावी व निविष्टा पुरवठ्याचे नियोजन करण्यात यावे.

- ५) प्रत्येक प्रकल्पा मध्ये घ्यावयाचा कार्यक्रम पिकनिहाय प्रात्यक्षिके प्रपत्र २ मध्ये दर्शविण्यात आली आहेत. तसेच प्रत्येक प्रकल्पामध्ये गट निर्मिती या नाविष्यपूर्ण बाबीचा अंतर्भाव केलेला असून त्यासाठी रक्कम रुपये २५००० ची तरतूद दर्शविणेत आली आहे. यामध्ये प्रत्येक प्रकल्प हा एक विशेष कार्य आधारभूत घेवून अंमलबजावणी करणेचा आहे. विशेष कार्यानुसार प्राथमिक प्रशिक्षण (विस्तार कार्यप्रणाली) ठरविणेत यावी. हंगामपूर्व प्रशिक्षणामध्ये राबवावयाच्या कार्यक्रमा बाबत माहिती द्यावी तसेच तांत्रिक बाबींचे मार्गदर्शन करावे. तसेच पुरवठा करण्यात येणार्या निविष्टांचे वाटपा बाबतचे वेळापत्रक शेतक-यांना अवगत करून देण्यात यावे.
- ६) सुधारीत कृषि औजारांची उपलब्धता व सेवा उपलब्ध होण्यासाठी स्वयंरोजगार सेवा पुरवठादार गट तयार करण्यात यावे व स्थानिक गरजे नुसार स्वयसंस्था व वैयक्तिक लाभार्थ्यांना प्रपत्र २ मध्ये दर्शविलेल्या औजारांचा अनुदानावर पुरवठा करण्यात यावा.
- ७) बियाणे उत्पादन, बियाणे वाटप, एकात्मिक अन्न द्रव्ये व्यवस्थापन (जिप्सम व सुक्ष्ममुलद्रव्ये), शेतकरी शेतीशाळा इ. कार्यक्रम राबविण्यासाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक सूचना सोबत देण्यात आलेल्या आहेत.
- ८) प्रकल्पामध्ये समाविष्ट घटक जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी व कृषि विकास अधिकारी यांनी समन्वयानी राबविणेचा आहेत याची जबाबदारी संयुक्तरीत्या राहिल.

प्रकल्पा बाहेरील राबवावयाच्या बाबींसाठी क्षेत्र व लाभार्थी निवडण्यासाठीचे निकष :-

प्रकल्पा बाहेर राबवावयाचा जिल्हा निहाय बाब निहाय कार्यक्रम प्रपत्र ३ मध्ये देण्यात आला आहे तथापि सदर कार्यक्रमास स्थानिकरित्या प्रकल्प क्षेत्रात वाव व मागणी असल्यास अशा ठिकाणी प्रकल्प क्षेत्राबाहेरील कार्यक्रमातील बाबी प्रकल्प क्षेत्रात प्राधान्याने राबविण्यात याव्यात. तसेच प्रकल्पांतर्गत व प्रकल्पाबाहेरील असा एकुण कार्यक्रम प्रपत्र क्र. ४ मध्ये देण्यात आला आहे. त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी. प्रकल्पा अंतर्गत व प्रकल्पा बाहेरील कार्यक्रम राबविताना खालील बाबींचे पालन करावे.

- ❖ केंद्र शासनाच्या निर्णयानुसार एकूण वाटपाच्या १६ टक्के तरतूद अनुसुचित जातीसाठी व ८ टक्के तरतूद अनुसुचित जमातीसाठी राखून ठेवली जाईल.
- ❖ एकूण तरतूदीच्या कमीत कमी ३० टक्के तरतूद अल्प, अत्यल्प व महिला शेतक-यांसाठी ठेवावी.
- ❖ लाभार्थ्यांची निवड कृषि सहाय्यकाने करावी तदनंतर त्यास मंडळ कृषि अधिकारी/तालुका कृषि अधिकारी यांनी तपासून मान्यता द्यावी. मान्य केलेल्या लाभार्थ्यांची यादी ग्रामपंचायतीच्या नोटीस बोर्डवर लावण्यात यावी.
- ❖ उपविभाग व जिल्हास्तरावरून याचे सनियंत्रण करण्यात यावे.

सदरचा कार्यक्रम आयसोपॉम योजनेतर्गत केंद्र शासनाकडे मंजूरीसाठी दिनांक २७/०४/२०१२ रोजी सादर करण्यात आलेला आहे. केंद्र शासनाची मंजूरी गृहीत धरून सदरचा कार्यक्रम पिकनिहाय, बाबनिहाय आणि जिल्हानिहाय सोबत पाठविण्यात येत आहे.

तथापि केंद्र शासनाकडून प्राप्त होणार्या मंजूर कार्यक्रमात फेरबदल झाल्यास त्यानुसार सुधारीत लक्षांक आपणास अंमलबजावणीसाठी कळविण्यात येईल याची कृपया नोंद घ्यावी.

सोबत :- वरीलप्रमाणे

स्वाक्षरीत/-
कृषि संचालक
(विस्तार व प्रशिक्षण)
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य,
पुणे ४११ ००५

आयसोपॉम योजने अंतर्गत केंद्र पुरस्कृत गळितधान्य उत्पादन कार्यक्रम सन २०१२-१३

मार्गदर्शक सूचना.

-: उद्देश :-

केंद्र शासनाने दिलेल्या वित्तीय मंजूर कार्यक्रमाच्या निधीतून राज्याच्या गळितधान्य पिकांच्या एकूण उत्पादनात वाढ करण्याकरिता कीड व रोगांचा प्रतिबंध करणे व जादा उत्पादन देणार्याप नवीन वाणाचे प्रमाणित बियाणे शेतकरी स्तरावर उत्पादन व उपलब्ध करून देणे या प्रमुख बाबी आहेत. यासाठी सुधारीत व संकरीत बियाणे शेतक-यांना पुरवून गळितधान्य उत्पादनात वाढ करणे, हा कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश आहे. यासाठी बियाणे बाबींवर विशेष भर देण्यात येत आहे. कार्यक्रमांतर्गत बियाणे बाबीं खालीलप्रमाणे राबविण्यात याव्यात.

अ) आयुक्तालय स्तर -

१. मूलभूत बियाणे खरेदी -

मूलभूत बियाणे खरेदीसाठी भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद, नवी दिल्ली जो दर निश्चित करेल त्यानुसार १०० टक्के अनुदानावर देय राहिल. मूलभूत बियाणे उत्पादन व वाटप करण्याकरिता भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद, नवी दिल्ली ही प्रमुख संस्था असून या संस्थेमार्फत बियाणे वाटपाचे नियोजन केले जाते. यासाठी संबंधित कृषि विद्यापीठ, व महाबीज यांनी निश्चित केलेल्या पीकाच्या निश्चित वाणाचे मूलभूत बियाणाची देयके मूलभूत बियाणे खरेदी केल्याच्या पुराव्यासह आयुक्तालयास प्रस्तावाव्दारे खरीप हंगामाचे दिनांक १५ ऑगस्ट पर्यंत, रब्बी हंगामाचे १५ डिसेंबर पर्यंत आणि उन्हाळी हंगामाचे २५ फेब्रुवारी पर्यंत पूर्वी पाठवावीत. त्याची छाननी केल्यानंतर अनुज्ञेय खरेदी किंमतीच्या १०० टक्के अनुदानाची रक्कम संबंधितांना आयुक्तालयस्तरावरून वितरीत करण्यांत येईल. राज्यातील कृषि विद्यापीठांचे प्रक्षेत्रावर उत्पादन झालेल्या पैदासकार बियाणांची कृषि खात्याने दिलेल्या आवंटनाप्रमाणे खरेदी महाबीज/ता.बि.के. करतात. महाबीज व कृषि विद्यापीठे यांनी खरेदी केलेल्या बियाण्याची अदायगी कृषि आयुक्तालयाकडून करण्यात येईल. तालुका बीज गुणन केंद्रावर कार्यक्रमांतर्गत खरेदी करण्यात आलेल्या मूलभूत बियाणांची देयके जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी कार्यालयास सादर करावीत व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी मूलभूत बियाणे खरेदीची देयके अदा करावीत. यासाठी आवश्यक निधीची मागणी आयुक्तालयास करण्यात यावी. गळितधान्य अंतर्गत समाविष्ट पिकांचे बियाणे बदलाचे प्रमाण येत्या ३ वर्षांमध्ये दुप्पट करण्याच्या अनुषंगाने मूलभूत बियाणे खरेदी करून पायाभूत बिजोत्पादनाचा कार्यक्रम तालुका बीज गुणन केंद्र वर मोठ्या प्रमाणात राबविण्यात यावा.

२००० नंतर अधिसूचित वाणांचा जास्तीत जास्त वापर करण्यात यावा. सन २००० पूर्वी अधिसूचित झालेल्या वाणांचा विचार अर्थ सहाय्यासाठी करण्यात येणार नाही.

१. प्रमाणित बियाणे वाटप :-

प्रमाणित बियाणे वाटप या बाबीच्या मार्गदर्शक सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

२. पायाभूत बियाणे उत्पादन कार्यक्रम :-

केंद्र पुरस्कृत गळितधान्य उत्पादन कार्यक्रमांतर्गत पायाभूत बियाणे उत्पादनाकरिता प्रति क्विंटल रु.१०००/- अनुदान देय आहे. तालुका बीज गुणन केंद्रावर पायाभूत बियाणे उत्पादनाचा महाबीजचा कार्यक्रमाव्यतिरिक्त राबविणेत येतो यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी स्तरावरून नियोजन करून पायाभूत बियाणे उत्पादनासाठी लागणार्याे मूलभूत बियाण्याची वाणनिहाय मागणी तात्काळ कृषि विद्यापीठांकडे नोंदवावी यावर्षा बरोबरच पुढील तीन वर्षांचे नियोजन करावे म्हणजे विद्यापीठ स्तरावर मूलभूत बियाणे उत्पादनाचा कार्यक्रम राबविता येईल त्याची माहिती कृषि आयुक्तालयास सादर करावी. तालुका बीज गुणन केंद्रावर किती क्षेत्रावर पायाभूत बियाणे उत्पादनाचा कार्यक्रम राबविला आहे याची माहिती पेरणी होताच कृषि आयुक्तालयास कळवावी व बीज गुणनांकानुसार किती बियाणे उपलब्ध होईल याचा अंदाज घेऊन प्रति क्विंटल रुपये १०००/- नुसार अनुदानाची मागणी नोंदवावी. त्याप्रमाणे त्यांना अनुदान वर्ग करण्यात येईल.

महाबीज अकोला व राष्ट्रीय बीज निगम, राष्ट्रीय शेती महामंडळे, कृभको, नाफेड व इफको या संस्थांना देय राहिल. या सस्थांनी उत्पादित केलेल्या पायाभूत बियाणांचा अंतिम अहवाल बीज प्रमाणिकरण यंत्रणेने अंतिम प्रमाणित केलेल्या पायाभूत बियाणांच्या अहवालासह आयुक्तालयास खरीपचे डिसेंबर अखेर पर्यंत व रब्बीचे फेब्रुवारी अखेरपर्यंत सादर करावेत. हे अनुदान संबंधित उत्पादक संस्थेस आयुक्तालयस्तरावरून अदा करण्यांत येईल. मंजूर कार्यक्रमाचे मर्यादेतच अनुदान देय राहिल. या पेक्षा जास्त उत्पादित बियाण्याला अनुदान मिळणार नाही.

विभागीय कृषि सह संचालक यांचेमार्फत राबवावयाचा कार्यक्रम.

१. पायाभूत सुविधा :-

कृषि विभागाचे तालुका बीज गुणन केंद्रे, कृषि विद्यापीठे व कृषि विज्ञान केंद्र यांच्या प्रक्षेत्रावर सिंचन सुविधेमध्ये वाढ करणे जून्या विहिरीची खोदाई करणे, इलेक्ट्रिक मोटार बसविणे, मळणीसाठी सुविधा करणे लहान बीज प्रक्रिया संयंत्र व साठवणूकीसाठी गोडाऊन बांधणे यासाठी अनुदान देय आहे. विभागातील ज्या प्रक्षेत्रावर गळितधान्य अंतर्गत समाविष्ट पिकांचे बियाणे बदलाचे प्रमाण येत्या ३ वर्षांमध्ये दुप्पट करण्याच्या अनुषंगाने बियाणे उत्पादन कार्यक्रम (पायाभूत/प्रमाणित) घेतला जातो अशा प्रक्षेत्रावर गोडाऊन, खळे तसेच सिंचन सुविधा यासाठी जूनी विहिरी खोदाई, इलेक्ट्रिक मोटार या पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यात याव्यात. यासाठी प्रक्षेत्र निहाय उपलब्ध पायाभूत सुविधा व आवश्यक पायाभूत सुविधा याच्या माहितीचा सर्वसाधारण अभ्यास करून आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा निर्माण कराव्यात. कृषि उप संचालक, (विप्र-५) यांनी याबाबत प्रक्षेत्रनिहाय पायाभूत सुविधा निश्चित कराव्यात. अनुदानाचा दर केंद्रीय सार्वजनिक बांधकाम विभाग व राज्य सार्वजनिक बांधकाम विभाग यांचे प्रचलित दरानुसार १०० टक्के अनुदान देय असून, त्याचा केंद्र व राज्य हिस्सा ५०:५० टक्के असा राहिल.

केंद्र पुरस्कृत गळितधान्य विकास कार्यक्रमांतर्गत बियाणेची साठवण करण्याकरिता तसेच बिजोत्पादन केंद्रावर बियाणे उत्पादन वाढविण्यासाठी निरनिराळ्या सुविधा निर्माण करणेकरिता १०० टक्के अर्थसहाय्यापैकी केंद्र शासनामार्फत ५० टक्के आणि राज्य शासनामार्फत ५० टक्के असे देय आहे. पायाभूत सुविधाकरिता अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देताना पुढील बाबींकरिता अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्याचे केंद्र शासनाने सूचविले आहे.

- बिजोत्पादन प्रक्षेत्रावर पाणी पुरवठ्याच्या सुविधा उपलब्ध करून घेण्याकरिता बोअरवेल/टयूबवेल खोदणे परंतु यामध्ये कॅनॉल्सला पक्के लायनिंग करणे, प्रक्षेत्राचे सपाटीकरण करणे, प्रक्षेत्रास कुंपण करणे, कार्यालयीन इमारतीचे बांधकाम करणे इत्यादी बाबींचा समावेश नाही. पाणी पुरवठ्याच्या सुविधा करणे इत्यादीबाबींचा समावेश नाही. पाणीपुरवठ्याच्या सुविधा करिता विद्युतपंप खरेदी करणे. या बाबीसाठी खर्च करता येईल. परंतु विद्युत पुरवठ्याकरिता तारा ओढणे किंवा पॉवर लाईन्स अथवा ट्रान्सफॉर्मर बसविणे याकरिता खर्च करता येणार नाही.
- बिजोत्पादन प्रक्षेत्रावर अद्ययावत डी-ह्यूमिडिफिकेशन तंत्रज्ञानासह साठवणूक सुविधांची निर्मिती करणे. याकरिता खर्च करता येईल. तसेच बियाणे उत्पादन केल्यानंतर काढणी पश्चात सुविधांच्या निर्मितीकरिता जसे (Threshing Floor) तसेच बियाणे सुकविण्याकरिता (Drying Floor) यांची निर्मिती करता येईल परंतु बिजोत्पादन प्रक्षेत्राच्या बिजोत्पादन क्षमतेच्या मर्यादेतच या सुविधांची क्षमता असणे आवश्यक आहे.
- पाणी पुरवठ्याच्या सुविधांची निर्मिती या अंतर्गत विहिरीचे बांधकाम करणे तसेच विहिरीची खोली वाढविणे, विद्युत पंपाची खरेदी आणि तुषार सिंचन संचाची खरेदी याकरिता देखिल अर्थसहाय्य देय राहिल.
- ठिबक सिंचन संचाची सुविधा उपलब्ध करून घेण्याकरिता या घटकांतर्गत खर्च करता येणार नाही.
- वरिल सर्व सुविधांची निर्मिती करताना केंद्र किंवा राज्य बांधकाम विभागामार्फत घोषित करण्यात येणार्या, दरपत्रकानुसार तयार केलेले आराखडे आणि खर्चाची अंदाजपत्रके राज्य शासनाच्या शिफारशीने केंद्र शासनाच्या कृषि विभागातील टीएमओपी कक्षाकडे सादर करावयाच्या आहेत.

- प्रक्षेत्रावर निर्मिती करावयाच्या पायाभूत सुविधांचे खर्चाची अंदाजपत्रके व आराखडे आयुक्तालय स्तरावर आपल्या स्वयंपूर्ण शिफारशीने इंग्रजीमध्ये एक मूळप्रत व दोन सत्यप्रती अशा तीन प्रतीत सादर करावेत. १५ जुन २०१२ अखेर पर्यंत सादर करावेत. त्यानंतर सदरचे प्रस्ताव राज्य शासनाच्या शिफारशीने केंद्र शासनास सादर करण्यात येतील. कोणत्याही परिस्थितीत केंद्र शासनाची मंजूरी प्राप्त झाल्याशिवाय या घटकांतर्गत खर्च करता येणार नाही.
- याबाबीचे अनुदान (केंद्र व राज्य हिस्सा) विभागीय कृषि सह संचालक यांचे स्तरावर उपलब्ध करून देण्यात येईल.

२. प्रसिध्दी :-

योजनेची स्थानिक वर्तमानपत्रात प्रचार व प्रसिध्दी, यशोगाथा, घडीपत्रिका, माहिती पत्रिका यासाठी हा निधी उपलब्ध आहे. याबाबतची कार्यवाहीची जबाबदारी कृषि उपसंचालक (माहिती) यांची राहिल त्याचेकडे यासाठीचा निधी उपलब्ध करून दिला जाईल. या बाबीसाठी केंद्र हिस्सा १०० टक्के आहे.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेमार्फत राबवावयाचा कार्यक्रम :-

१) ग्राम बीजोत्पादन कार्यक्रम	२) गट प्रात्यक्षिके
३) भुईमुग मलच प्रात्यक्षिके	४) सूक्ष्म मूलद्रव्यांचे वाटप.
५) एकात्मिक किड व्यवस्थापन अंतर्गत	अ) शेतकरी शेतीशाळा ब) जैविक किड नियंत्रण प्रात्यक्षिके
६) विस्तार अधिकारी प्रशिक्षण	७) फॉस्फो जिप्सम/ सल्फर ८० % WDG वाटप
८) जिवाणू संवर्धन पाकीटे	९) पीक संरक्षण औषधे
१०) तणनाशकांचा पुरवठा	

नाविष्यपूर्ण बाबी

११) शेतकरी प्रशिक्षण सहल	१२) गट निर्मिती	१३) टिओएफ

१. ग्राम बीजोत्पादन कार्यक्रम

सदर कार्यक्रमास स्थानिकरित्या प्रकल्प क्षेत्रात वाव व मागणी असल्यास अशा ठिकाणी प्रकल्प क्षेत्राबाहेरील कार्यक्रमातील बाबी प्रकल्प क्षेत्रात प्राधान्याने राबविण्यात याव्यात. ग्रामबीजोत्पादन कार्यक्रमातील अनुदान महाबीज अकोला, राष्ट्रीय बीज निगम, राष्ट्रीय शेती महामंडळे, कृभको, नाफेड, इफको, कृषि विज्ञान केंद्र, अशासकीय संस्था, खाजगी संस्था व शेतक-यांचे गट यांना देय राहिल. बीजोत्पादन कार्यक्रमांमध्ये उत्पादित केलेल्या बियाणासाठी रु. १०००/- प्रति क्विंटल प्रमाणे प्रोत्साहनात्मक अनुदान देय राहिल. आपल्या जिल्ह्यामध्ये गळीतधान्य पीकाचे प्रमाणित बियाण्याची उपलब्धता पाहून आणखी कोणत्या वाणाचे प्रमाणित बियाण्याची उपलब्धता वाढविण्याची गरज आहे हे पाहून प्रमाणित बियाणे उत्पादन कार्यक्रमाचे नियोजन करण्यात यावे. आपल्या जिल्ह्यात गळीतधान्य पिकांचे सध्याचे बियाणे बदलाचे प्रमाण किती आहे व बियाणे बदलाचे प्रमाण किती पाहिजे हे पाहून त्या त्या पिकाचे बियाणे उत्पादनाचे प्रमाण पाहून त्या त्या पिकाचे किती क्षेत्रावर बिजोत्पादन करावयाचे आहे याचे नियोजन करावे. यामध्ये अद्याप अधिसूचित न झालेल्या परंतु संशोधनामध्ये अतिशय चांगल्या आढळून आलेल्या जातीचाही समावेश करण्यास हरकत नाही. कोणत्या वाणाचे किती प्रमाणात बिजोत्पादन करावयाचे आहे हे ठरविण्यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी स्तरावर एक समिती स्थापन करण्यात यावी त्यामध्ये उपविभागीय कृषि अधिकारी आणि तालुका कृषि अधिकारी, कृषि विद्यापीठाचे संबंधित शास्त्रज्ञ यांचा समावेश करावा व ग्रामबीजोत्पादन कार्यक्रमाची आखणी करावी. आखणी झाल्यानंतर ग्रामबीजोत्पादनासाठी लागणार्यात पायाभूत बियाणाची मागणी संबंधित संस्थांकडे तात्काळ नोंदविण्यात यावी. या वर्षाच्या नियोजनाबरोबरच पुढील दोन वर्षांचे बिजोत्पादनाचे नियोजन करण्यात यावे. त्यानुसार लागणार्या झमूलभूत बियाणाची मागणी नोंदवून ठेवावी. जेणेकरून त्यापासून पुढील दोन वर्षांमध्ये ग्रामबीजोत्पादनासाठी लागणारे पायाभूत बियाणे तालुका बीजगुणन केंद्र व विद्यापीठ प्रक्षेत्रावर तयार करता येईल.

ग्रामबिजोत्पादनाची आखणी करताना त्याचे प्रमाणीकरण जेणेकरून प्रक्रिया या दोन्ही बाबीचे नियोजन करणे अत्यंत महत्वाचे आहे. प्रक्रियासाठी किती बियाणे उपलब्ध होणार आहे याचा अंदाज घेऊन त्यासाठी सुविधा कोणकोणत्या केंद्रावर केल्या आहेत हे पहावे व या कार्यक्रमातून तयार झालेल्या सर्व प्रमाणित बियाणाची प्रक्रिया केली जाईल यासाठीचे नियोजन आतापासून करावे.

ग्रामबिजोत्पादनमध्ये उत्पादीत झालेल्या प्रमाणित बियाण्यांची अदायगी होऊनही निधी शिल्लक राहात असल्यास त्या मर्यादेत प्रति क्वि. रु.१००० प्रमाणे महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ व कृषि विद्यापीठामध्ये उत्पादीत केलेल्या प्रमाणित बियाण्यापोटी अदायगी करण्यात यावी.

सन २०१२-१३ भुईमुग, सूर्यफुल, सोयाबीन, तीळ, कारळे, करडई, जवस, मोहरी, एरंडी इत्यादी प्रमुख पिकांचा प्रमाणित बिजोत्पादन कार्यक्रम स्वयंसहाय्य गटामार्फत राबवावयाचा आहे.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी हंगामाच्या सुरवातीस ग्राम बिजोत्पादनाची आखणी करावी. डॉ. स्वामीनाथन समितीने गळितधान्य ग्राम संकल्पनेचा पुरस्कार केला आहे. या संकल्पनेअंतर्गत राज्यातील कांही गावे गळितधान्य गावे म्हणून विकसित करावयाची आहेत. यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचे स्तरावरील समितीने जिल्ह्यातील कार्यक्रमाचा सारासार विचार करून अशा गावांची निवड शक्य तितक्या लवकर करावी. गळितधान्य ग्राम म्हणून विकसित करावयाच्या गावांमध्ये शक्यतो बिजोत्पादनाचा कार्यक्रम घ्यावा, कार्यक्रम आयोजित करताना गळितधान्य ग्राम योजनेखालील गावांना प्राधान्य द्यावे. ग्रामबिजोत्पादन कार्यक्रम घेण्यास तालुका बीज गुणन केंद्राच्या सभोवतालची गावे निवडून अंमलात आणावा व त्या तालुका बीज गुणन केंद्रामध्ये पुढील वर्षासाठी पायाभूत बियाणे उत्पादनासाठी कार्यक्रम स्वतंत्रपणे घ्यावा. हे बियाणे पुढील वर्षी त्या गावामध्ये ग्रामबिजोत्पादनासाठी देणे शक्य होईल.

बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेकडे शेतक-यांची नावे नोंदणी करावी. ता.बि.के. वरिल बीज प्रक्रिया सयंत्रावर बीजप्रक्रिया करण्यासाठी मान्यता घेण्यासाठी संबंधित तालुका कृषि अधिकारी यांनी बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेकडे रिटसर अर्ज करावा व ग्रामबिजोत्पादन योजनेतील बियाणे याच सयंत्रावर प्रक्रिया करून घ्यावे.

तालुका कृषि अधिकारी/मंडळ कृषि अधिकारी यांनी ग्राम बिजोत्पादन योजनेखाली शेतकरी निवडतांना मुख्यतः शेतक-यांच्या स्वयंसहाय्य गट/गावातील शेतकरी संघ/महिला स्वयंसहाय्य गट/विद्यापीठ/कृषिविज्ञान केंद्र यांना प्राधान्य द्यावे. या गटामार्फत घेण्यात येणार्या कार्यक्रमाचे अनुदान जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेकडे वर्ग करण्यात येईल.

अ) स्वयंसहाय्य गट/विद्यापीठ/कृषिविज्ञान केंद्र मार्फत बिजोत्पादन कार्यक्रम.

सन २०१२-१३ मध्ये भुईमुग, सूर्यफुल, सोयाबीन, तीळ, कारळे, करडई, जवस, मोहरी, एरंडी या प्रमुख पीकांचा प्रमाणित बिजोत्पादन कार्यक्रम स्वयंसहाय्य गटामार्फत राबवावयाचा आहे. यामध्ये स्वयंसहाय्य गट/शेतकरी गट/स्वयंसेवी संस्था यांचा समावेश असेल. स्वयंसहाय्य गटाची निवड कृषि सहाय्यक यांच्या शिफारसीनुसार मंडळ कृषि अधिकारी यांनी करावी. स्वयंसहाय्य गटामध्ये कमीतकमी १० शेतकरी असावेत. स्वयंसहाय्य गट या कार्यक्रमासाठी आवश्यक असणारा खर्च करण्यास तयार असावा. विकसित पाणलोट क्षेत्रात येणार्या गावातील स्वयंसहाय्य गटास प्राधान्य द्यावे. जेणेकरून पीकास संरक्षित सिंचन देण्याची सुविधा उपलब्ध होईल. स्वयंसहाय्य गटामार्फत किमान दहा हेक्टर क्षेत्रावर बिजोत्पादन कार्यक्रम घेणे आवश्यक आहे. दहा हेक्टर क्षेत्रात येणारे सर्व शेतकरी लाभ घेण्यास पात्र राहतील. बिजोत्पादन कार्यक्रमात उत्पादित करावयाचे वाण हे त्या गावातील बियाणेचे मागणीवर आधारित असावे, प्रमाणित बियाणे बिजोत्पादनासाठी आवश्यक पायाभूत बियाण्याची वाणनिहाय मागणी कृषि विद्यापीठ व महाबिज यांचेकडे तात्काळ नोंदवून स्वयंसहाय्य गटास सदर बियाणे हंगामापूर्वी वेळेत मिळेल याबाबतची शहानिशा जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी करणे आवश्यक आहे. तालुका बीज गुणन केंद्रावरिल पायाभूत बियाणे प्रथम वापरावे.

स्वयंसहाय्य गटामार्फत/विद्यापीठ/कृषि विज्ञान केंद्रा मार्फत घेण्यात येणार्या गळितधान्य पिकाचे बिजोत्पादन क्षेत्राचे बिजप्रमाणिकरण यंत्रणेकडे नोंदणी करणे बंधनकारक राहणार आहे. तसेच उत्पादित केलेल्या बियाण्यास बिज

प्रमाणिकरण करणे बंधनकारक राहणार आहे. उच्च प्रतीचे बियाणे उत्पादित करणे. स्वयंसहाय्य गटाची जबाबदारी राहिल. बिजोत्पादन क्षेत्रावर पिकवाढीच्या कालावधीत स्वयंसहाय्यगट व मंडल कृषि अधिकारी यांचे सहाय्याने क्षेत्रात आढळून येणारी भेसळ वेळच्या वेळी काढून टाकावी. तसेच सदरचे प्रक्षेत्र तणरहित असावे. जेणेकरून उच्चप्रतीचे बियाणे उत्पादित होईल. बियाण्याचाही कार्यक्रम कृषि विभागाच्या नावाने स्वतंत्रपणे घ्यावा. हे बियाणे पुढील वर्षी त्या गावामध्ये ग्रामबिजोत्पादन यासाठी देणे शक्य होईल.

बिजोत्पादन कार्यक्रमांतर्गत भाग घेणारे स्वयंसहाय्य गटातील शेतक-यांना तसेच ग्रामपातळीवर काम करणारे अधिकारी/कर्मचारी यांना आवश्यक ते सर्व तांत्रिक ज्ञान विलगीकरणाचे अंतर, भेसळ प्रतिबंध उपाय इत्यादी विषयक तपशिलवार प्रशिक्षण बीज प्रमाणीकरण यंत्रणेच्या सहाय्याने हंगामापूर्वी देण्यात यावे. याची जबाबदारी उपविभागिय कृषि अधिकारी यांची राहिल. यासाठी गळितधान्य उत्पादन कार्यक्रमांतर्गत शेतकरी प्रशिक्षण या बाबीसाठी उपलब्ध करून दिलेल्या निधीचा वापर करण्यात यावा.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी बिजोत्पादन कार्यक्रमांतर्गत जिल्हानिहाय, तालुकानिहाय, गावनिहाय, पीकनिहाय, वाणनिहाय उत्पादित करावयाच्या बियाण्याची माहिती विभागास सादर करावी. उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी बिजोत्पादन कार्यक्रम प्रक्षेत्राचे पीकवाढीच्या अवस्थेत किमान दोन वेळा निरीक्षण करणे बंधनकारक राहिल.

बिजोत्पादन कार्यक्रमांतर्गत उत्पादित झालेल्या बियाण्याची प्रक्रिया करणे स्वयंसहाय्य गटाची जबाबदारी राहिल. यामध्ये बियाणे वाळविणे, स्वच्छ करणे, प्रतवारी करणे व पिशव्या भरून मोहरबंद करणे इ. बाबींचा अंतर्भाव आहे. जे गट प्रक्रिया केंद्रावर बिजप्रक्रिया स्वखर्चाने करून घेतील अशा गटास बीज प्रक्रिया करण्यास संपूर्ण अनुदान उपलब्ध करून देण्यात येईल. तसेच जवळच्या महाबीज केंद्रावर बीज प्रक्रिया करून घेता येईल व गटाने खर्च न दिल्यास प्रक्रिया केंद्रास सरळ रित्या प्रक्रिया खर्च जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचे मार्फत देण्यात येईल. प्रक्रिया खर्चासह उत्पादित झालेल्या बियाण्यास रु.१०००/-प्रति क्विंटल अनुदान देण्यात येईल. त्यातून प्रशिक्षण खर्च, प्रक्रिया, साहित्याचा खर्च वजा करण्यात यावा. गळितधान्य बीज ग्राम गावांची निवड मागील वर्षीच्या ग्रामबिजोत्पादनाच्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार केली असेलच या कार्यक्रमांतर्गत शेतक-यांच्या शेतावर आयोजित करावयाच्या प्रात्यक्षिकांपैकी काही प्रात्यक्षिकांचे आयोजन हे ग्राम बीजोत्पादन प्रात्यक्षिके म्हणून करावे.

ग्राम बीजोत्पादनातील उत्पादित बियाण्यांची उचल व विक्री आयोजन करणार्या. संस्थांनी त्वरित करावी, त्यामुळे बीजोत्पादकात आत्मविश्वास निर्माण होईल.

बीजोत्पादन कार्यक्रमांतर्गत सोबत जोडलेल्या अधिसूचित वाणनिहाय पिकांचे यादीतील वाणांचा बीजोत्पादन कार्यक्रम आयोजित करावा.

गट प्रात्यक्षिके, एकात्मिक किड व्यवस्थापन, शेतकरी प्रशिक्षण या बाबींच्या मार्गदर्शक सूचना खालीलप्रमाणे आहेत :-

२. क्षेत्रिय गट प्रात्यक्षिके :-

(७५% केंद्र हिस्सा: २५% राज्य हिस्सा)

गट प्रात्याक्षिकांमध्ये कोणत्या तंत्रज्ञानाचा अवलंब करावा हे ठरविण्यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांच्या स्तरावर समिती स्थापन करण्यात यावी. या समितीमध्ये उप विभागीय कृषि अधिकारी व कृषि विद्यापीठ तज्ञाचा समावेश करावा. त्यानुसार कोणत्या निविष्टांचा वापर करावा याबाबतचा निर्णय जिल्हा मासिक चर्चासत्रामध्ये घेण्यात यावा.

राज्यात बहुतांशी गळितधान्ये खरीप हंगामात कोरडवाहू परिस्थितीत घेतली जातात. यास्तव प्रात्यक्षिके आयोजित करतांना कोरडवाहू पिकांसाठी समतल रेषेवर पेरणी अनिवार्य राहिल, अशी पेरणी केल्याशिवाय प्रात्यक्षिकावरील खर्च ग्राह्य मानण्यात येणार नाही. तसेच कृषि विद्यापीठाचे मार्गदर्शन नुसार खालील मुलस्थानी जलसंधारण पध्दतीचा वापर करण्यास शेतक-यांना उदयुक्त करावे.

उपयुक्त मुलस्थानी जलसंधारण पध्दती

१. समतल मशागत व पेरणी.
२. आंतरपिक पध्दती,जैविक बांध
३. उभ्या पिकात ठराविक ओळीनंतर सरी काढणे.
४. सरी वरंबा तसेच बंधीस्त सरी
५. रुंद वरंबा-सरी
६. बंदिस्त वाफे/कंपार्टमेंट बंडीग

गट प्रात्यक्षिके राबविण्याची संपूर्ण जबाबदारी मंडल कृषि अधिकारी यांचेवर सोपविण्यांत येत आहे.

२.१ प्रात्यक्षिके आयोजित करण्याचा उद्देश :-

कृषि विद्यापीठांनी संशोधनाने विकसित केलेले आधुनिक तंत्रज्ञान, सुधारित मशागत पध्दतीचे तंत्र तसेच कमी दिवसात जास्त उत्पादन देणारे वाण या सर्वांचा अवलंब करून गळितधान्य पिकांची उत्पादकता व उत्पादन वाढविणे, हा प्रात्यक्षिके आयोजित करण्याचा प्रमुख उद्देश आहे. प्रात्यक्षिके आयोजित करताना कृषि विज्ञान केंद्रे, कृषि क्षेत्रात कार्यरत असणार्या स्वयंसेवी संस्था, स्वयंसहाय्य गट, महिला शेतकरी गट, यांचा सहभाग घ्यावा. प्रात्यक्षिकांचे नियोजन ग्रामसभेला अवगत करावे.

ज्या शेतकऱ्यांचे यापूर्वी कार्यक्रमांतर्गत प्रशिक्षण झालेले आहे अशा शेतक-यांना प्रात्याक्षिकासाठी शेतकरी निवडतांना प्राधान्य देण्यात यावे. तसेच शासकीय प्रक्षेत्रावर देखील सदर पिक प्रात्यक्षिके राबविण्यास हरकत नाही.

क्षेत्राची निवड/निकष :-

प्रात्यक्षिक क्षेत्र ठळकपणे लक्षात यावे यासाठी जे प्रात्यक्षिके क्षेत्र निवडीचे निकष आहेत ते पाळावेत प्रात्यक्षिकाचे क्षेत्र निवडतांना सिमांतिक शेतकरी, अनुसूचित जाती/जमाती व महिला यांना योग्यप्रमाणात प्राधान्य द्यावे. त्याच बरोबर जमिनीची स्वच्छता, मृद चाचणी अहवालाप्रमाणेच खतांचा वापर, चांगल्या बियाणाची निवड, बीज प्रक्रीया, सर्वेलन्स, जैविक औषधांचा वापर, जैविक खतांचा वापर, पिकाची निगा चांगली राखली जात आहे, याविषयी दक्ष रहाणे गरजेचे आहे. एकाच प्रात्यक्षिक क्षेत्रात अनेक विभिन्न वाणांचे मिश्रण असणार नाही याची दक्षता घ्यावी. तसेच पारंपारीक पध्दतीने औषधांची फवारणी न करता ती सर्वेक्षणावर आधारित आयपीएम तत्वानुसार करावी. प्रत्येक प्रात्यक्षिकाशेजारी गुणात्मक तुलनेसाठी शेतकरी स्थानीक पध्दतीने करीत असलेल्या शेतातून तेवढ्याच क्षेत्राचा "कन्ट्रोल प्लॉट" निवडावा व दोन्ही क्षेत्राच्या पिकाच्या पेरणीपासून कालक्रमानुसार वापरलेल्या निविष्टांच्या नोंदी बरोबरच त्यासाठी आलेल्या खर्चाची तारीखवार नोंद व दोन्ही क्षेत्रातून आलेल्या उत्पादनाची सांख्यिकी पध्दतीने विश्लेषणात्मक नोंदी अभीलेखात ठेवाव्यात. त्या खालील प्रपत्रात ठेवाव्यात तसेच त्याची तपासणी वरिष्ठ अधिका-यांनी वेळोवेळी करावी व आपले अभिप्राय/सुचना नोंदवावेत प्रात्याक्षिकांचे प्रात्याक्षिकनिहाय व शेतकरी निहाय पिकाच्या विविध अवस्थेमध्ये निरिक्षणे घेऊन ही माहिती कृषि सहाय्यकाकडे नोंद घेऊन संकलित करून ठेवणे आवश्यक आहे.

गांवनिहाय संकलित केलेल्या ह्या निरिक्षण अहवालाची एकत्रित नोंद तालुकास्तरावर एका स्वतंत्र नोंदवहीत प्रात्याक्षिकनिहाय ठेवण्याची जबाबदारी मंडळ कृषि अधिकारी यांची राहिल. पर्यवेक्षीय अधिकारी ज्यावेळी अशा प्रात्याक्षिकांना भेटी देतील तेव्हा त्यांनी या नोंद पुस्तिकेत प्रात्याक्षिकाविषयीची आपली नोंद करणे आवश्यक राहिल. याशिवाय पुढे नमूद केलेप्रमाणे शेती प्रात्याक्षिकासंबंधी खालील सूचना मार्गदर्शक तत्वे म्हणून अवलंबविण्यात यावीत.

योजना :-

शेतकऱ्या चे नाव

प्रात्यक्षिकाचा हेतू

सर्व्हे नंबर

अ.क्र	निवडलेली बाब/घटक	स्थानीक पध्दत (कन्ट्रॉल प्लॉट)	त्यानुसार खर्च	सुधारीत पध्दत (प्रात्याक्षिक क्षेत्र)	त्यानुसार खर्च	कमी/अधिक खर्च	संभाव्य कारणे

प्रात्यक्षिक क्षेत्रावर ठळकपणे दर्शनिय भागात फलक लावावेत त्यात वरील सर्व प्रमुख बाबी दर्शवाव्यात. गळितधान्याचे क्षेत्र काही प्रमाणात कमी झाल्याचे दिसून येते. यासाठी या पिकांखालील क्षेत्र वाढविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न व्हावेत. गेल्या काही वर्षातील अनियमित पर्जन्यामानामुळे ज्या पिकांची सलग क्षेत्रावरिल पेरणी कमी झाल्याचे दृष्टोत्पत्तीस येत आहे अशा गळितधान्य पिकांचे उत्पादन कृषि विद्यापीठाने व कृषि खात्याने शिफारस केलेल्या आंतरपीक, मिश्रपीक व बांधावरील पिक पध्दतीचा अवलंब वाढवून राज्याने त्यांना दिलेले उत्पादनाचे उद्दिष्ट साध्य करावे यासाठी केंद्र शासनाचे गळितधान्य संचालनालय आग्रही आहे. यासाठी गटप्रात्यक्षिकांमध्ये योग्य त्या आंतरपीक/मिश्रपीक पध्दतीचा समावेश करावा.

२.३ प्रात्यक्षिकांची वर्गवारी व आकार :-

कार्यक्रमात प्रात्यक्षिकाचे आयोजन हंगामनिहाय खालीलप्रमाणे करावे. सोबत दिलेल्या लक्षांकापैकी ६५ टक्के प्रात्यक्षिके खरिप हंगामात व ३५ टक्के प्रात्यक्षिके रब्बी-उन्हाळी हंगामात (शक्यतो जिल्हा/तालुक्याच्या खरिप/रब्बी /उन्हाळी हंगामातील गळितधान्य क्षेत्राचे प्रमाणात) घ्यावीत.

एकूण प्रात्यक्षिकांचे लक्षांकाच्या १) कोरडवाहु प्रात्यक्षिके किमान ८५ टक्के व सर्व कोरडवाहु प्रात्यक्षिकात समतल मशागत व पेरणीची/मूलस्थानी ओलावा टिकविण्यासाठीची प्रात्यक्षिके/सरी वरंबा व सेंद्रिय खते यांचा समावेश अनिवार्य राहिल.

अ) खरीप हंगामात - भुईमुग, सूर्यफुल, सोयाबीन, तीळ व कारळे.

(समतल रेषेवर पेरणी अनिवार्य) (सेंद्रिय शेती पध्दतीची/सरी वरंबा प्रात्यक्षिके)

ब) रब्बी हंगामात - करडई, मोहरी, सूर्यफुल व जवस (मूलस्थानी ओलावा टिकविण्याचे प्रात्यक्षिके, सेंद्रिय

शेती पध्दतीची, भात पिकाची काढणी झाल्यानंतर उपलब्ध ओलाव्यावर घ्यावयाची प्रात्यक्षिके)

क) उन्हाळी हंगामात - उन्हाळी भुईमुग व सूर्यफुल.

(एकात्मिक खत व्यवस्थापन प्रात्यक्षिके सेंद्रिय शेती पध्दतीची प्रात्यक्षिके)

२.३.१ प्रत्येक गट प्रात्यक्षिकाचा आकार हा १० हेक्टर क्षेत्र असावा. प्रात्यक्षिकांचे आयोजन हे समूह पध्दतीने शक्यतो कमीत कमी १० हेक्टर क्षेत्राचे मर्यादेत असावे. सदरचे क्षेत्र सलगच असले पाहिजे असे बंधन नाही. एका गावात क्षेत्र नसेल तर लगतची गावे निवडावीत. जि.अ.कृ.अ यांनी प्रात्यक्षिकांचे तालुकानिहाय वाटप करतांना याकडे लक्ष पुरवावे. प्रति शेतकरी १ हेक्टर अथवा त्यापेक्षा कमी ०.४ हेक्टरपर्यन्त प्रात्यक्षिक घेता येईल. यापेक्षा कमी क्षेत्रावर प्रात्यक्षिके घेऊ नयेत.

२.३.२ पूर्व विदर्भातील चंद्रपूर, गडचिरोली, यवतमाळ या जिल्हयापैकी जवसाचा एनएल-९७, एनएल-४२ व पदमिनी या वाणांना मलेशियामध्ये ओमेगा-३ निर्मितीमध्ये निर्यातीसाठी फार वाव असल्यामुळे अंतर्भाव करण्यात यावा. अशा प्रकारच्या मूल्यवर्धित वाणाचा प्रात्यक्षिकामध्ये आवर्जून समावेश करण्यात यावा.

अनुदानाचा दर :-

विहित १ हेक्टर प्रात्यक्षिकांसाठी निविष्टांच्या किंमतीच्या ५० टक्के किंवा अनिवार्य बाबीवरिल खर्च वजा जाता खालील प्रमाणे पिकनिहाय दिलेल्या मर्यादेत जे कमी असेल ते अनुदान देय राहिल.

प्रात्यक्षिके आयोजित करण्यासाठी प्रति हेक्टरी अनुदान :-

अनुदानाचा दर : सन २०१२-१३ चे दर खालीलप्रमाणे आहेत.

अ.क्र.	पिक	प्रति हेक्टर अनुदान	शेरा
१	भुईमुग	४,०००	निविष्टावरिल खर्च मूलस्थानी जलसंधारण कार्यक्रम न घेतल्यास देय राहणार नाही.
२	सोयाबीन	३,०००	
३	सूर्यफुल	२,५००	
४	मोहरी व जवस	२,०००	
५	इतर गळितधान्य	१,५००	

निविष्ठा इत्यादीसाठीचे अनुदान. जिल्हा मासिक चर्चा सभामध्ये सविस्तर चर्चा करून कसे खर्च करावे याबाबत निर्णय घ्यावा.

- २.४ अनुसूचित जाती/जमातीच्या शेतक-यांचा किमान जिल्ह्यातील प्रमाणात समावेश करावा.
- २.५ आयोजित केलेल्या प्रात्याक्षिकांचा फायदा इतर जवळपासच्या शेतक-यांना होईल, असे पहावे.
- २.६ प्रात्यक्षिके प्लॉटच्या शेजारी त्याच पिकाचे बिगर प्रात्याक्षिक क्षेत्र अनिवार्य आहे. त्यामुळे उत्पादनातील तुलना करणे, सुलभ होईल स्थानिक समस्यांवर आधारित उद्देश आपल्यास्तरावर निश्चित करण्यात यावेत.
- २.७ प्रात्यक्षिके आयोजित करण्यासाठी शेतक-यांचे प्रशिक्षण :-

मागील वर्षी प्रात्यक्षिके आयोजित करताना उपस्थित झालेल्या अडचणी विचारात घेऊन, अभ्यास करून प्रात्यक्षिक कार्यक्रमाचे नियोजन करावे. आपले जिल्ह्यातील महत्वाची गळीतधान्य पीके लक्षात घेऊन कोणते प्रशिक्षण शेतक-यांना देणे आवश्यक आहे हे निश्चित करावे.

२.८ प्रात्यक्षिकांसाठी निविष्ठांची व प्रात्यक्षिकांचे व्यवस्थापन :-

१. प्रात्यक्षिक क्षेत्रात कमी दिवसात व जास्त उत्पादन देणाऱ्या खात्याने शिफारस केलेल्या व प्रामुख्याने सन १९९६ नंतर अधिसूचित झालेल्या वाणांचे प्रमाणित बियाणे वापरण्यात यावे.
२. प्रात्यक्षिकांसाठी लागणारे बियाणे महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ/राष्ट्रीय बीज निगम/कृषि विद्यापीठे व इतर शासकीय/निमशासकीय संस्था यांचेकडून खरेदी करण्यात यावे.
३. जिवाणू संवर्धक पाकिटे खात्याने निश्चित केलेल्या संस्थांकडून खरेदी करण्यात यावे.
४. सूक्ष्ममूलद्रव्याची मागणी कृषि उद्योग विकास मंडळाकडे करावी. त्यावरच अनुदान देय राहिल.

अद्ययावत नवीन व संकरित वाणांचाच प्रात्याक्षिकांमध्ये समावेश करण्यात यावा. कृषि अनुसंधान परिषद व राज्यातील कृषि विद्यापीठांनी प्रयोगातील प्रसारीत केलेल्या वाणांचा व संकरित जातींचा समावेश प्रात्यक्षिकांमध्ये करावा. प्रात्याक्षिक क्षेत्रामध्ये कृषि विद्यापीठाने/खात्याने शिफारस केलेल्या अधिसूचित जातीचे प्रमाणित बियाणेच वापरावे. नवीन जात व संकरित वाण जे कृषि विद्यापीठाने संशोधन केलेले प्रसारीत बियाणेसुद्धा कृषि विद्यापीठे अथवा महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळाकडून घेण्यास हरकत नाही. प्रात्यक्षिकांसाठी निवड केलेल्या शेतक-यांना पेरणीपूर्वीच लागणार्या. सर्व निविष्ठांचा पुरवठा होणे गरजेचे आहे.

२.९ प्रात्यक्षिकांसाठी आवश्यक असलेली खते, बियाणे, किटकनाशके व इतर बाबी हंगामापूर्वीच ज्या शेतक-यांच्या शेतात प्रत्यक्ष गट प्रात्याक्षिके आयोजित करावयाची आहेत. त्यांना हंगामापूर्वी पोहोचणे आवश्यक आहे. जेणेकरून पिक पेरणीचा हंगाम/पिक पेरणीच्या तारखांना पेरणी करणे सुलभ होईल.

२.१० सदर प्रात्यक्षिकांमध्ये पेरणीपूर्व बीज प्रक्रिया प्रात्याक्षिके आयोजित करणे अनिवार्य राहिल. जिवाणू संवर्धन पाकिटे, सूक्ष्म मूलद्रव्ये इत्यादींची मागणी वेळीच हंगामापूर्वी पुरवठादार संस्थांकडे पुरविल्यास वेळेवर निविष्ठा उपलब्ध करून देणे सुलभ होईल.

२.११ या प्रात्यक्षिक प्लॉटवर शेतकरी मेळावे/शेतकरी सहली आयोजित कराव्यात.

२.१२ या प्रत्येक प्रात्यक्षिकास कमीत कमी २५० शेतक-यांनी भेटी देण्याचे लक्ष्य निर्धारित केले आहे. या भेटीत विविध तंत्रज्ञान वापराचे मुख्यतः शेतीदिन स्वरूपात आयोजित करावेत यासाठी शेतकरी प्रशिक्षणासाठी उपलब्ध केलेल्या निधीतून खर्च करण्यास हरकत नाही.

महत्वाचे प्रात्यक्षिकाच्या ठिकाणी फलक लावण्यात यावा. त्यावर राष्ट्रीय गळीतधान्य विकास कार्यक्रमांतर्गत अंतर्गत पीक प्रात्यक्षिक असे नमुद करून त्यावर खालील माहिती लिहावी

शेतकर्या चे नाव

गाव

पीक व वाण

बियाण्याचे प्रमाण व पेरणीचे अंतर

पेरणीची तारीख

वापरलेली खते व इतर निविष्टा

फलकासाठी येणारा खर्च गट प्रात्यक्षिकांवरील एकूण अनुदानातून भागवावा.

२.१३ निरीक्षण :-

कृषि पर्यवेक्षकांनी प्रात्यक्षिकाचे प्लॉट सोबत स्थानिक प्लॉट (कंट्रोल प्लॉट) बरोबर आयोजित करावी. या दोन्ही प्लॉटमधील सविस्तर तुलनात्मक निरीक्षणे ठेवण्यांत यावी. अंतिम निरीक्षणानुसार उत्पादनाची आकडेवारी घेवून त्याची रजिस्टरमध्ये नोंद करावी. तसेच प्रात्याक्षिकांच्या क्षेत्रात पूर्वी कोणते पीक घेतले होते, तसेच माती परीक्षणानुसार उपलब्ध अन्नद्रव्य याची देखील नोंद ठेवावी.

३. भुईमुग पिकामध्ये पॉलिथिलिन मलच तंत्रज्ञानाचा वापर :-

(भुईमुग पिकासाठी पॉलिथिलिन मलचचा वापर रु.८०००/- प्र.हेक्टर (निविष्टा रु.४०००/- अधिक रु.४०००/- पॉलिथिन मलचसाठी)

ही प्रात्यक्षिके खरिप हंगामात घ्यावयाची झाल्यास आवर्षण प्रवण क्षेत्रात अन्यथा अशी प्रात्यक्षिके उन्हाळी हंगामात दिनांक १५ फेब्रुवारीपूर्वी पेरणी होणार्या अक्षेत्रावर घेतली जावीत.

भुईमुगाची कमाल उत्पादन क्षमता :- जगामध्ये भुईमुगाचे सर्वात जास्त प्रति हेक्टरी उत्पादन ११८ क्विंटल चीनमधील शॉन डॉंग येथील भुईमुग संशोधन केंद्रावर मिळाले आहे, तरी भारतामध्ये देखिल इक्रिसंट, हैद्राबाद येथे तसेच कृषि संशोधन केंद्र आणि प्रगतिशिल शेतकरी यांच्या शेतावर ५० ते ७० क्विंटल प्रति हेक्टरी एवढे उत्पादन मिळाले आहे. राज्यात भुईमुगाचे पेरणी हंगाम प्रामुख्याने खरिप आणि उन्हाळी असे आहे. खरिप हंगामातील भुईमुग (जुलै-सप्टेंबर) हा पूर्ण पणे पावसाच्या पाण्यावर घेतला जातो. पावसाची अनिश्चितता, कमी सूर्य प्रकाश, ढगाळ हवामान, लागवडीसाठी अति हलक्या जमिनीचा वापर इत्यादी कारणांमुळे खरिप हंगामात प्रति हेक्टरी उत्पादकता ही रब्बी किंवा उन्हाळी हंगामापेक्षा कमी आहे. रब्बी-हिवाळी (ऑक्टोबर/नोव्हेंबर) भुईमुग किनारपट्टीच्या प्रदेशात चांगला येतो. उन्हाळी हंगामातील पेरणी जानेवारी फेब्रुवारी महिन्यात करतात. उन्हाळी भुईमुगाची उत्पादकता ही खरिप भुईमुगाच्या जवळ जवळ दीड पट ते दुप्पट आहे. परंतु पेरणीच्या वेळी म्हणजेच जानेवारी महिन्यात कमीत कमी तपमान १८ सें.मी. च्या खाली जाते. तसेच जमिनीच्या पृष्ठभागाचे तापमान कमी झाल्यामुळे भुईमुग पिकाच्या उगवण व वाढीवर अनिष्ट परिणाम होतो. प्लॅस्टिक आच्छादनाचा वापर करून जमिनीच्या पृष्ठभागाचे तापमान ५ ते ६ से.मी. एवढे वाढू शकते. त्याचप्रमाणे मार्च, एप्रिल महिन्यामध्ये हवेचे तापमान जास्त झाल्यास प्लॅस्टिक आच्छादन केलेल्या जमिनीचे तापमान २ ते ३ से.मी. ने कमी होते. अशा प्रकारे प्लॅस्टिक आच्छादनामुळे जमिनीचे तापमान नियंत्रित करण्यास मदत होते.

प्लॅस्टिक फिल्म आच्छादनाचे फायदे :

- १) प्लॅस्टिक आच्छादनाचा वापर सर्व प्रकारच्या पिकांच्या जातीसाठी तसेच सर्व प्रकारच्या हवामानामध्ये करता येतो.
- २) प्लॅस्टिक आच्छादनाचा वापराने शेंगाचे उत्पादन वाढते.
- ३) शेंगातील तेल प्रथिने आणि ओलीक व लिनोलिक ऍसिड यांचे गुणोत्तर वाढते.
- ४) प्लॅस्टिक आच्छादनाखाली वाढविलेला भुईमुग साधारण ८ ते १० दिवस अगोदर तयार होतो.
- ५) बाष्पीभवन कमी होऊन पाणी कमी प्रमाणात लागते.
- ६) काळ्या रंगाच्या प्लॅस्टिक फिल्मच्या वापराने तणाचे नियंत्रण होते.
- ७) जमिनीचा पोत सुधारतो.
- ८) सूत्र कृमीचा उपद्रव कमी होतो.
- ९) जमिनीतील उपयुक्त जिवाणूंची कार्यक्षमता वाढते.

आच्छादनासाठी वापरण्यात येणारे प्लॅस्टिक तंत्रज्ञान :-

अतिशय पातळ पांढर्या रंगाची पारदर्शक ९० सें.मी. रुंद गरजेप्रमाणे लांब अशा प्रकारची प्लॅस्टिक फिल्म आच्छादनासाठी वापरली जाते. १ एकर क्षेत्रासाठी २० ते २५ किलो प्लॅस्टिक लागते. काळ्या रंगाच्या प्लॅस्टिक मुळे

तापमान नियंत्रित होत नाही. मात्र तणाचा बंदोबस्त होण्यास मदत होते. पांढर्याल पारदर्शक प्लॅस्टिकमुळे तापमान नियंत्रण योग्य प्रकारे होते. परंतु तणाचा बंदोबस्त होत नाही तेव्हा पांढरी प्लॅस्टिक फिल्म वापरण्यापूर्वी तणनाशकाचा वापर आवश्यक आहे. यासाठी बासॅलिन (फ्ल्यु क्लोरॉलिन) पेरणीपूर्वी १ किलो क्रियाशिल घटक प्रति हेक्टरी या प्रमाणात जमिनीत मिसळून द्यावी. किंवा स्टॉम (पेडी मेथिलीन) पेरणीनंतर उगवण होण्यापूर्वी फवारावे. प्लॅस्टिक फिल्मची जाडी शिफारशी प्रमाणे असावी.

३.१ आच्छादनाच्या पध्दती :-

भुईमुगासाठी प्लॅस्टिक आच्छादनाच्या दोन पध्दती आहेत. यापैकी पहिली म्हणजे भुईमुग पेरणीपूर्वी आणि दूसरी भुईमुग पेरणी नंतर यापैकी पहिल्या पध्दतीचा वापर करणे अधिक सोयीस्कर आहे. आच्छादनासाठी वापरावयाच्या प्लॅस्टिकवर ४ ते ५ सें.मी. व्यासाची ३० न् १५ सें.मी. अंतरावर छिद्रे पाडावित. अशी छिद्रे पाडून झालेले प्लॅस्टिक गादी वाफ्यावर आंथरून त्याच्या कडा खाली टाकून बंद कराव्यात. त्यानंतर पाणी देऊन वाफसा आल्यानंतर प्लॅस्टिक वरिल छिद्रामध्ये शेंगदाण्याची पेरणी करावी.

३.२ अनुदानाचा दर :- भुईमुग पिकासाठी प्लॅस्टिक फिल्म आच्छादन तंत्रज्ञान प्रात्यक्षिके किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ४०००/- प्रति हेक्टर देय आहे.

प्रात्यक्षिकाचा आकार :- ०.४० हेक्टर किंवा १ हेक्टर ची प्रात्यक्षिके आयोजित करावी.

४. सूक्ष्ममूलद्रव्यांचा वापर :-

राज्यामध्ये वेगवेगळ्या ठिकाणी निरनिराळय सूक्ष्म मूलद्रव्यांचा अभाव आढळून आलेला आहे. यासाठी सूक्ष्ममूलद्रव्यांचा वापर ही बाब सन २००७-०८ पासून समाविष्ट करण्यात आलेली आहे. यामध्ये सूक्ष्ममूलद्रव्यांचा अभाव असलेल्या क्षेत्रामध्ये सूक्ष्ममूलद्रव्यांच्या गरजेनुसार वापरासाठी किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ५००/- प्र. हेक्टर यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान देय राहिल. कृषि विभागाच्या मृद चाचणी प्रयोगशाळेच्या अहवालानुसार ज्या सूक्ष्ममूलद्रव्यांची कमतरता असेल त्यासाठी कार्यक्रम राबविण्यात यावा.

५. एकात्मिक किड व्यवस्थापन :-

एकात्मिक किड व्यवस्थापनअंतर्गत शेतकरी शेतीशाळा व जैविक कीड नियंत्रकांचा आवश्यकतेनुसार पुरवठा या बाबींचा समावेश करण्यात आला आहे. (७५% केंद्र हिस्सा : २५% राज्य हिस्सा)

पिक प्रात्यक्षिकासाठी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी स्तरावर स्थापित केलेल्या समितीद्वारे एकात्मिक किड व्यवस्थापन प्रात्यक्षिकासाठी लागणार्याह निविष्ठा ठरवाव्यात.

एकात्मिक किड व्यवस्थापनाची प्रात्यक्षिके ज्या गावात घ्यावयाची आहेत त्या गावात प्रात्यक्षिकासोबतच इतर पिकांसाठी क्षेत्रातील एकात्मिक किड व्यवस्थापनाची संकल्पना राबविण्याचा प्रयत्न करावा. मुख्यतः रस शोषणार्याव किडीला प्रतिबंधक असणार्याक जातीचे वाण लावणे. पहिल्या ३ महिन्यात पायरोथ्राईडसचा वापर न करणे या बाबी कटाक्षाने पहाव्यात. प्रात्यक्षिकाबरोबर तेवढ्याच आकाराचा एक कन्ट्रोल प्लॉट घेऊन त्याचीसुध्दा निरिक्षणे नोंदवावीत. त्यासाठी वर नमूद केलेल्या प्रपत्रात निरिक्षणे अभिलेखात ठेवावीत.

जैविक किटकनाशके उपलब्धतेची अडचण विचारात घेऊन आपणास लागणार्या जैविक किटकनाशकाची मागणी तात्काळ शासकीय प्रयोगशाळा, कृषि चिकीत्सालय, ता.बि.गु.के. व कृषि विद्यापिठे यांचेकडे नोंदविण्यात यावी. जेणे करून त्यांचे उत्पादनाची कार्यवाही तात्काळ सुरु करता येईल सदर जैविक किटकनाशके, वेळेवर उपलब्ध करून देण्याचे नियोजन करता येईल. सदर मागणी नोंदवुन ही शासकीय संस्था किंवा कृषि विद्यापिठे यांचे कडे जैविक किटकनाशके उपलब्ध होऊ शकत नसल्यास तसे संबंधितांकडुन लेखी घेऊन कृषि संचालक (नि.व गु.नि.) यांचे व्दारा निर्गमीत केलेल्या परिपत्रकातील दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार दर्शविलेल्या उत्पादकाकडुन या जैविक किटकनाशकाची खरेदी करण्यात यावी.

जैविक किटकनाशकाचा किटकनाशक कायदा १९६८ मध्ये समाविष्ट केला असल्यामुळे किटकनाशक कायदा १९६८ नुसार आवश्यक असलेल्या सी.आय.बी.रजिस्ट्रेशन,उत्पादन परवाना इ.बाबी तपासून घ्याव्यात. खरेदी करण्यात येणार्या जैविक किटकनाशकाचे रँडम पध्दतीने बॅच निहाय नमुने किटकनाशक निरीक्षक यांचे व्दारे घेण्यात यावेत व त्याची तपासणी करून घेण्यात यावी. तपासणी मध्ये सदर नमुने प्रमाणीत आढळून आले तरच त्यांचे देयकाची अदायगी करावी. **अप्रमाणीत आढळून आलेल्या जैविक किटकनाशकांचे त्या बॅच मध्ये जेवढा पुरवठा झाला आहे त्याचे देयकाची अदायगी करू नये.** तसेच त्यावर किटकनाशक कायदा सन १९६८ नुसार कार्यवाही करण्याच्या सुचना संबंधीत निरीक्षकास द्याव्यात.

या प्रात्यक्षिकामध्ये शेतक-यांना मित्र किडी आणि शत्रूकिडीची ओळख करून देणे, त्याचा किड नियंत्रणासाठी वापर करणे व आवश्यकतेनुसार अगदी गरज असेल तरच प्रथम जैविक किटकनाशकांचा किफायतशीर वापर करून पर्यावरणाचा समतोल राखतो, हे शेतक-यांना दाखविण्याबरोबरच कडधान्य किड नियंत्रण कार्यक्षमतेने आणि यशस्वीपणे कमी खर्चात करता येते, हे दाखविणे हा या प्रात्यक्षिका मागील प्रमुख हेतू आहे. प्रती प्रात्यक्षिक खर्च खालील बाबीवर करण्यात यावा. हा खर्च अंदाजित असून प्रत्यक्ष खर्च या पेक्षाही कमी येऊ शकेल.

**५अ) शेतक-यांची शेती शाळा (फार्मर्स फिल्ड स्कूल - FFS) -
(जिअकृअ) - (७५ : २५)**

गळितधान्य क्षेत्रासाठी पेरणी पासून काढणी पर्यंत शेतक-यांच्या शेतीशाळा आयोजित करून शेतक-यांना मित्र कीडी व शत्रु कीडी यांची ओळख करून देणे. पीक संरक्षणासाठी कमी खर्चाचे तंत्रज्ञानाचा वापर करणे, जैविक कीड नियंत्रण पध्दतीचा सामुहिकरित्या वापर करणे, इत्यादी बाबत शेतकरी प्रशिक्षित केले जातील. यासाठी जास्तीत जास्त **रु. २२६८०/- प्रति १० हेक्टर** गळितधान्य सर्व पिकासाठी अनुदान देय राहिल.

शेतीशाळेच्या प्रत्येक प्रशिक्षणाचा बाबनिहाय सविस्तर तपशिल खालीलप्रमाणे राहिल.

अ.क्र.	तपशिल/बाब	रक्कम रूपये
१	२	३
१	आयपीएम किट (नेट शिवाय) रु. १५०/- प्रमाणे ३० शेतकरी व ५ इतर एकुण ३५	५२५०
२	२ तज्ञांना मानधन रु. ७५/- रु प्रति सत्राप्रमाणे (२० सत्रे)	३,०००
३	शेतीशाळेसाठी साहित्य, स्टेशनरी व पत्रिका इ.	४,०००
४	प्रशिक्षणार्थी व प्रशिक्षक यांना चहा/अल्पोपहार रु.१०/- प्रती सत्र प्रती व्यक्ती ३० शेतक-यांकरीता	६,०००
५	शेतीदिन व इतर संकीर्ण खर्च	४४३०
एकूण खर्च		२२६८०

विभागाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सुचनांचे आधिन राहून शेतक-यांच्या शेतीशाळा आयोजित कराव्यात. खरीप हंगामात सूर्यफुल, सोयाबीन, तीळ, कारळे, जवस, एरंडी इत्यादि रब्बी हंगामात भुईमुग, सूर्यफुल व उन्हाळी हंगामात भुईमुग, सूर्यफुल या पिकांच्या शेतीशाळा घेण्यात याव्यात. **तज्ञ प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण घेतलेल्या प्रशिक्षणार्थीमार्फतच** शेतक-यांच्या शेतीशाळा आयोजित केल्या जातील हे कटाक्षाने पाहावे.

शेतक-यांना प्रत्यक्ष क्षेत्रावर पिकाच्या संपूर्ण हंगामात पीकाच्या वाढीच्या प्रमुख अवस्थेत टीओएफच्या अभ्यास क्रमानुसार प्रशिक्षण देण्यात येईल. यापूर्वी टी.ओ.एफ. व्दारे प्रशिक्षित झालेले कर्मचारी/शेतकरी/इतर संस्थांचे प्रतिनिधी हे प्रशिक्षकाचे काम करतील. प्रत्येक शेतीशाळेसाठी असे दोन प्रशिक्षक असतील. प्रत्येक शेतीशाळेत ३० शेतक-यांना प्रशिक्षण देण्यात येईल. प्रशिक्षणात सहभागी शेतक-यांपैकी सलग २ हेक्टर क्षेत्र असणार्या शेतक-यांच्या शेतावर प्रात्यक्षिक आयोजित करावे. हे प्रशिक्षण शेतक-यांचा प्रत्यक्ष सहभाग व कृतिव्दारे अनुभव या तत्वावर आधारीत राहिल. शेतीशाळांचा अभ्यासक्रम हा स्थानिक गरजेनुरूप राहिल. प्रत्येक शेतीशाळेत प्रशिक्षणार्थी सहभागी शेतकरी स्वतः प्रयोगात सहभाग घेतील व प्रात्यक्षिकांचे तुलनेसाठी स्थानिक पध्दतीप्रमाणे घेतलेल्या पिकाचा प्लॉट ही निरीक्षणे नोंदविण्यासाठी ठेवला जाईल. शेतीशाळेच्या एकूण कालावधीत २० प्रशिक्षण वर्ग घेतले जातील. कृषि

पर्यावरण पध्दती विक्षेपण (एॅगो-इको सिस्टिम ँनालीसीस) (AESA) ही शेतीशाळेची एक प्रमुख पायाभूत बाब असून त्या आधारे सहभागी शेतकरी पीक व्यवस्थापनाचे निर्णय घेतील. शेतीशाळेच्या प्रशिक्षणाद्वारे सहभागी शेतकरी भविष्यात पीक उत्पादनाचे व व्यवस्थापनाचे निर्णय घेण्यास सक्षम होतील असे, अपेक्षित आहे. प्रति शेतीशाळा अनुदानाचा दर रु.२२६८०/- राहिल. या कार्यक्रमांतर्गत भुईमुग, सूर्यफुल, सोयाबीन, तीळ, कारळे, करडई, जवस, मोहरी, एरंडी या पिकांसाठी शेतीशाळा आयोजित करावयाच्या असून त्यांची जिल्हावार भौतिक/आर्थिक लक्षांक सोबत सहपत्रित करण्यात आलेला आहे.

शेतक-यांच्या शेतीशाळा या भुईमुग, सूर्यफुल, सोयाबीन, तीळ, कारळे, करडई, जवस, मोहरी, एरंडी पिकांच्या एकात्मिक पीक व्यवस्थापनासाठी तयार करण्यात आलेल्या अभ्यास क्रमानुसार राबविण्यात याव्यात. या शेतीशाळांचे वेळापत्रक काटेकोरपणे पाळण्यात यावे. शेतीशाळा हे सुधारीत कृषि तंत्रज्ञानाच्या प्रसारासाठी प्रभावी माध्यम असून चांगल्याप्रकारे राबविले गेल्यास गळितधान्य या पिकाची उत्पादकता आणि उत्पादन यामध्ये निश्चित वाढ होणार आहे. या सर्व बाबींचा विचार करून विभागातील सर्व स्तरावरील पर्यवेक्षकीय अधिका-यांनी या कार्यक्रमाचे प्रभावीपणे संनियत्रण करावे आणि हा कार्यक्रम यशस्वीपणे राबवावा. कार्यक्रमाच्या यथोगाथा तयार करून त्या आयुक्तालयास सादर कराव्यात.

५ ब) जैविक कीड नियंत्रकाद्वारे प्रभावी कीड नियंत्रण करता येते हे प्रात्यक्षिक स्वरूपात दाखवून देणे :-

गळितधान्य उत्पादकता वाढविण्यासाठी कीड रोगाचा प्रादुर्भाव ही प्रमुख अडचण आहे. त्याच्या नियंत्रणाकरिता कमी खर्चाचे जैविक किड नियंत्रकाद्वारे प्रभावी कीड नियंत्रण करता येते हे प्रात्यक्षिक स्वरूपात दाखवून देण्यासाठी मंडल कृषि अधिकारी यांनी शेतकरी व प्लॉट निवडून त्यांना जैविक किड नियंत्रकाचा पुरवठा करावयाचा आहे. किड नियंत्रणासाठी कीड नियंत्रकाचा सर्वेक्षणाद्वारे योग्य वापर करणे व आवश्यकतेनुसार अगदी गरज भासल्यास प्रथम जैविक किटक नाशकांचा किफायतशीर वापर करून पर्यावरणाचा समतोल राखता येतो हे शेतक-यांना पटवून देणे, हा या प्रात्यक्षिकांमागील प्रमुख हेतू आहे. एकात्मिक कीड व्यवस्थापन प्रात्यक्षिक राबविणेसाठी कृषि विद्यापीठाच्या शास्त्रज्ञांचे सहकार्य घ्यावे.

याकरिता मोहरी, भुईमुग, सोयाबीन व सूर्यफुल या पिकांचा समावेश आहे. या घटकांतर्गत मोहरी भुईमुग, सोयाबीन व सूर्यफुल या पिकासाठी टायकोडर्मा, फेरोमन सापळे, ल्यूस निमार्क या केवळ जैविक कीड नियंत्रणाद्वारे कीड नियंत्रण करता येते. हे दाखवून देण्यासाठी हि प्रात्यक्षिके आयोजित करावीत.

- १) भुईमुग - या पीकाच्या कीड नियंत्रणासाठी ट्रायकोडर्मा, क्रायसोपर्ला, एनपीव्हीचा जैविक कीड नियंत्रणासाठी वापर करावा. यासाठी ट्रॅप, ल्यूस इत्यादी साहीत्यासह रु.१६२७.५०/हे. अनुदान देय राहिल.
- २) सोयाबिन- या पीकाच्या कीड नियंत्रणासाठी ट्रायकोडर्मा, एनपीव्हीचा जैविक कीड नियंत्रणासाठी वापर करावा. यासाठी ट्रॅप, ल्यूस इत्यादी साहीत्यासह रु.४२८/हे. अनुदान देय राहिल.
- ३) सूर्यफुल - या पीकाच्या कीड नियंत्रणासाठी ट्रायकोडर्मा, क्रायसोपर्ला, एनपीव्हीचा जैविक कीड नियंत्रणासाठी वापर करावा. यासाठी ट्रॅप, ल्यूस इत्यादी साहीत्यासह रु.१२३०/हे. अनुदान देय राहिल.
- ४) मोहरी - या पीकाच्या कीड नियंत्रणासाठी ट्रायकोडर्मा, क्रायसोपर्ला, नीम १५०० पीपीएमचा जैविक कीड नियंत्रणासाठी वापर करावा. यासाठी साहीत्यासह रु.९३०/हे. अनुदान देय राहिल.

६) विस्तार अधिकारी प्रशिक्षण :-

विस्तार अधिका-यांचे कौशल्य व ज्ञान वाढविणे व भविष्यात त्यांना प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी तज्ञ प्रशिक्षक (मास्टर ट्रेनर) बनविण्यासाठी राज्यातील कृषि विद्यापिठे, रामेती किंवा कृषि चिकित्सालये या ठिकाणी वर्ग आयोजित करण्यात यावेत.

भौतिक लक्ष -	३१
आर्थिक तरतुद -	रु. ४.९६ लाख
अनुदानाचा दर -	रु. १६०००/- प्रति प्रशिक्षण वर्ग (२ दिवस, ३० अधिकारी)

गळितधान्य उत्पादन कार्यक्रम अंतर्गत विस्तार प्रशिक्षण आयोजित करावयाचे असून त्यासाठी संबंधीत जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी त्याचे जिल्हयासाठी दिलेल्या संख्येनुसार प्रशिक्षणार्थीची निवड करून यादी विभागीय कृषि सह संचालक यांना सादर करावी व विभागीय कृषि सह संचालक यांनी ती यादी आयुक्तालयास सादर करावी, आयुक्तालय स्तरावरून सादर प्रशिक्षणाबाबतचे आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

७. फॉस्पो जिप्सम/सल्फर ८० % WDG वाटप :-

केंद्र पुरस्कृत गळितधान्य विकास कार्यक्रमांतर्गत फॉस्पो जिप्सम वेळेत व पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध न झाल्यास सल्फर ८०% WDG सल्फरसाठी पर्यायी स्रोत म्हणून वापरण्याची परवानगी केंद्र शासनाने दिली आहे. तरी आवश्यकतेनुसार सल्फर ८०% WDG चे पुरवठा आदेश पुरवठा संस्थांना वेळेत द्यावेत. फॉस्पो जिप्सम/सल्फर ८०% WDG वाटपासाठी मालाच्या किंमतीच्या ५० टक्के अधिक वाहतूक खर्च १०० टक्के एकुण रु.७५०/- प्रति हेक्टर यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान देय राहिल. गळितधान्य पिकास प्रति हेक्टर ४०० किलो प्रमाणे फॉस्पो जिप्सम वापराचे प्रमाण आहे.

सल्फर ८० % WDG व फॉस्पो जिप्सम खरेदीची कार्यपध्दती, दर व शेतकरी वाटा याबाबत मा. कृषि संचालक (निविष्ठा व गुणनियंत्रण) यांचेकडून परिपत्रक निर्गमित करण्यात येईल.

फॉस्पो जिप्समचा वापर बेसल डोस म्हणून केल्यास उत्पादनामध्ये व प्रतवारीमध्ये सुधारणा झाल्याचे निष्कर्ष हाती आले आहेत. ६५ टक्के फॉस्पो जिप्समचा वापर हा खरिप हंगामातील पिकाकरिता करण्यात यावा व ३५ टक्के फॉस्पो जिप्समचा वापर हा रब्बी हंगामातील पिकाकरिता करण्यात यावा. फॉस्पो जिप्समचा पुरवठा खरिप हंगाम सुरु होण्यापूर्वीच म्हणजेच १५ मे पूर्वी होईल व रबी हंगाम सुरु होण्यापूर्वी म्हणजेच १५ ऑक्टोबर पूर्वी होईल याची दक्षता जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी घ्यावी. हंगाम संपल्यानंतर पुरवठा झालेल्या फॉस्पो जिप्समचे अनुदान देय रहाणार नाही याची नोंद घ्यावी. पुरवठा झालेल्या जिप्सम साठयामधुन नमुने घेऊन खत नियंत्रण प्रयोग शाळेत विश्लेषणासाठी पाठवावे. फक्त प्रमाणित नमुन्याच्या साठयांचे देयके अदा करावीत.

७.१ लाभार्थीची निवड :- लाभार्थीची निवड करताना सूर्यफूल, भुईमुग, सोयाबीन, करडई, तीळ, मोहरी, जवस, कारळे व इतर गळितधान्य पिके घेणार्या- शेतक-यांना फॉस्पो जिप्समचा लाभ देण्यात यावा. या कार्यक्रमांतर्गत प्रती शेतकरी ४ क्विंटल जिप्सम प्रति हेक्टर वाटप करावे. जिल्हयाला दिलेला लक्ष्यांक तालुकानिहाय मागणीनुसार विभागणी करण्यात यावी. तालुकानिहाय लक्षाकांचे प्रमाणात लाभार्थी शेतक-यांची निवड करण्यांत यावी. या निवड केलेल्या शेतक-यांकडून अनुदान वजा जाता उर्वरित रक्कम वसूल करावी.

७.२ कोणत्याही कारणास्त परिशिष्टातील दरापेक्षा जास्त दराने फॉस्पो जिप्सम घेऊ नये अथवा जास्त वहातूक खर्च देऊ नये.

७.३ उपलब्ध झालेला/वाटप केलेला फॉस्पो जिप्सम आणि झालेला खर्च यांचा तपशिल मासिक अहवालासोबत नियमितरित्या सादर करावा.

८. जिवाणू संवर्धनाचे वाटप :-

गळितधान्य कार्यक्रमांतर्गत जिवाणू संवर्धने वाटपासाठीचा जिल्हानिहाय भौतिक आर्थिक कार्यक्रम सोबत जोडला आहे. व गुण नियंत्रण - ४ यांचेमार्फत निर्गमित करण्यात आलेल्या सूचनेनुसार कार्यवाही करण्यात यावी. त्यानुसार कार्यक्रम राबवावा. याबाबतच्या तरतूदीच्या अधिन राहून कार्यक्रम राबविण्यात यावा. जिवाणू संवर्धनाचे किंमतीचे ५० टक्के किंवा रु. १००/- प्रति हेक्टरी अनुदान देय आहे.

९. पीक संरक्षण औषधे पुरवठा :-

गळितधान्य पिकावरिल विविध कीड रोगाचा प्रादुर्भाव कमी करणेसाठी विविध पीक संरक्षण औषधे महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळामार्फत वाटप करणेसाठी किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु.५०० प्रति हेक्टर याप्रमाणे पीक संरक्षण औषधे उपलब्ध करून दिली जातील. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे जिल्हयात अनुदानाच्या

मर्यादेत पीक संरक्षण औषधांचा पुरवठा करावयाचा आहे. कृषि आयुक्तालयाच्या विप्र-४ कक्षाकडून व गुण नियंत्रण-५ मार्फत पुरवठ्याचे दर व योग्य त्या सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत. त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी.

या बाबींची देयके अदा करताना पीक संरक्षण औषधांचे वाटप झाल्यानंतर अनुदानाच्या रक्कमे व्यतिरिक्त शेतकरी हिस्सा गोळा करून, अनुदानाची रक्कम आणि शेतकरी हिस्सा अशी एकूण रक्कम पुरवठादार संस्थेस सरळरित्या धनादेशाव्दारे १५ दिवसांचे आत अदा करण्यात यावी.

१०. तणनाशकांचा पुरवठा :-

- एकूण भौतिक लक्षांक २५००० हेक्टर
- एकूण उपलब्ध अनुदान रु. १२५.०० लाख
- अनुदानाचा दर रु. ५०० प्रति हेक्टर

गळीतधान्य पिकातील तणांचे प्रभावीपणे नियंत्रण करण्यासाठी प्रति हेक्टरी तणनाशकांच्या किंमतीच्या ५० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रुपये ५००/- या दराने अनुदान देय राहिल.

नाविण्यपूर्ण बाबी.

११. शेतकरी प्रशिक्षण सहल :-

११.१ शेतकरी प्रशिक्षण सहल या घटकांतर्गत होणारा खर्च आयसोपोम अंतर्गत केंद्र हिश्याच्या अनुदानातून ७५ टक्के आणि राज्य हिश्याच्या अनुदानातून २५ टक्के याप्रमाणे करण्यात यावा.

११.२ खरीप/रब्बी आणि उन्हाळी हंगामात गळीतधान्याची पिके घेणार्या तसेच घेवू इच्छिणार्या शेतक-यांचीच प्रशिक्षण सहलीसाठी निवड करण्यात यावी.

११.३ प्रशिक्षण सहलीचा खर्चाचा तपशील खालील प्रमाणे आहे.

अ.क्र.	तपशील	रक्कम (रुपये)
१	एकूण शेतकरी संख्या (५०)	
२	बस /द्वितीय श्रेणी रेल्वेचे भाडे प्रति प्रशिक्षणार्थी रु.४३०/-च्या मर्यादेत	२१५००/-
३	निवासाची व भोजनाची व्यवस्था ३ दिवस भेटीकरीता, २ दिवस प्रवासाकरीता एकूण ५ दिवसांकरिता रु.१००/- प्रति लाभार्थी प्रति दिवस याप्रमाणे	२५०००/-
४	स्थानिक भाषेत माहिती पुस्तिका छपाई/बियाणे/लागवड साहित्य/आकस्मिक खर्च	३५००/-
	एकूण	५००००/-

११.४ कृषि विद्यापिठाच्या संशोधन केंद्रावर शेतकरी प्रशिक्षण सहल आयोजित करावी. शेतकरी प्रशिक्षण सहलीचा कालावधी एकूण ५ दिवस राहिल.

११.५ एका प्रशिक्षणार्थी समूहासाठी रु.०.५० लाख इतक्या रक्कमेच्या मर्यादेत खर्च करण्यांत यावा. शेतक-यांना भोजन, निवास व प्रवास खर्च प्रति शेतकरी रु. १०००/- मर्यादेय अनुज्ञेय राहिल. सदरहु रकमेपेक्षा जास्त खर्च झाल्यास तो लाभार्थीने करावा. त्याबाबतच्या स्पष्ट सूचना लाभार्थी निवडीच्या वेळेस लाभार्थीना देण्यात याव्यात.

११.६ प्रशिक्षणार्थीची निवड करताना तालुका कृषि अधिकारी यांचे स्तरावरून शेतक-यांची निवड करून तालुक्यातील निवड केलेल्या सर्व शेतक-यांची यादी संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचे स्तरावर एकत्रित करण्यात यावी आणि त्यातील ५० शेतक-यांची अंतिम निवड जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेमार्फत करण्यात यावी.

११.७ प्रशिक्षण सहल आयोजित करतांना राज्यातील तसेच राज्याबाहेरील गळितधान्य पिकांचे संशोधन केंद्र, गळितधान्य पिकांचे उत्पादन घेणारे प्रगतीशिल शेतकरी, गळितधान्य पिकाविषयी उत्पादन आणि प्रक्रिया या संदर्भातील काम करणार्या विविध अशासकीय संस्था, सहकारी संस्था, कृषि विज्ञान केंद्रे इत्यादी विविध संस्थांना भेटी आयोजित कराव्यात.

११.८ प्रशिक्षण सहल आयोजित करण्यापूर्वी सर्व भेट द्यावयाच्या ठिकाणांशी पत्राद्वारे/दूरध्वनीद्वारे/फॅक्सद्वारे/इ-मेलद्वारे संपर्क साधावा व नंतरच सहल आयोजित करावी म्हणजे वेळेचा अपव्यय होणार नाही.

११.९ प्रशिक्षण सहल आयोजित करतांना ५० प्रशिक्षणार्थींचा एक समूह करण्यांत यावा व त्यांची एकत्रित सहल आयोजित करण्यात यावी.

११.१० ज्या विभागामध्ये/जिल्ह्यामध्ये आदिवासी लाभार्थींची संख्या जास्त आहे अशा जिल्ह्यातील लाभार्थी निवडतांना जास्तीत जास्त आदिवासी शेतक-यांची या प्रशिक्षणासाठी निवड करण्यांत यावी.

११.११ सहलीचे आयोजन करताना गळितधान्याची पिके घेणार्या महिला शेतकरी असतील तर त्यांची प्राधान्याने निवड करण्यात यावी.

११.१२ प्रशिक्षण सहलीसाठी शेतक-यांची निवड करताना अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती/भटक्या विमुक्त जाती आणि जमाती/नवबौध्द इत्यादी जाती जमातीतील शेतक-यांचा प्राधान्याने विचार करण्यात यावा.

११.१३ प्रशिक्षण सहलीचा प्रशिक्षणार्थी १८ ते ४५ च्या वयोगटातील असावा व तो शक्यतो सुशिक्षित असावा.

११.१४ शेतकऱ्यांची प्रशिक्षण सहल आयोजित करतांना गळितधान्य पिकाविषयी संशोधन करणारे राष्ट्रीय स्तरावरील तसेच राज्य स्तरावरिल राष्ट्रीय संशोधन केंद्र, विभागीय संशोधन केंद्र, कृषि विद्यापीठे, कृषि महाविद्यालये, कृषि विज्ञान केंद्र इत्यादी ठिकाणी भेटी देणे अनिवार्य आहे.

११.१५ प्रशिक्षण सहली करिता प्रशिक्षण सहल नियंत्रक म्हणून एक तंत्र अधिकारी/कृषि अधिकारी दर्जाचा अधिकारी शेतक-यांसमावेत पाठविण्यात यावा. प्रशिक्षण सहल नियंत्रकाची निवड जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचेमार्फत करण्यात यावी. **प्रशिक्षण सहल नियंत्रकाची** निवड करताना तो अभ्यासु, होतकरु, गळितधान्य पिकांची संपुर्ण माहिती असणारा आणि बाहेरील राज्यातील संशोधन केंद्रावरील शास्त्रज्ञांशी इंग्रजी आणि हिंदीमध्ये संभाषण करून त्याची मराठीतून माहिती शेतक-यांना उपलब्ध करून देणारा असावा. या अधिकार्यांचा प्रवास भत्ता आणि प्रवास खर्च हे प्रचलित पध्दतीने इतर प्रवासाकरीता होणार्याप राज्यातर्गत तसेच राज्याबाहेरील प्रवास भत्ता देयकाप्रमाणे प्रशासकीय तसेच वित्तीय नियमांच्या अधिन राहून करण्यात यावा.

११.१६ प्रशिक्षण सहल संपल्यानंतर प्रशिक्षणार्थींची नावे, पत्ते, वर्गवारी, प्रशिक्षणार्थींची सहलीबाबतची मते तसेच आपण केलेल्या खर्चाची तपशीलवार माहिती, तसेच प्रशिक्षणार्थींस देण्यात आलेल्या माहितीपत्रिकांच्या प्रती, फोटोग्राफ इत्यादी सह सविस्तर अहवाल कृषि आयुक्तालयास सादर करावा.

११.१७ प्रशिक्षण सहलीचा उद्देश काय आहे आणि प्रशिक्षण सहलीमधून काय साध्य करावयाचे आहे याबाबत शेतक-यांना स्पष्ट सांगण्यात यावे. प्रशिक्षण सहल नियंत्रकाची जबाबदारी फक्त शेतक-यांना मार्गदर्शक म्हणूनच राहिल याची स्पष्ट कल्पना शेतक-यांना देण्यात यावी.

११.१८ प्रशिक्षण सहलीसाठी राज्याबाहेरील तसेच राज्यातील प्रवास रेल्वे/शासकीय बस/राज्य प्रादेशिक महामंडळाच्या बस यांचेद्वारेच करण्यात यावा. खाजगी बसने प्रवास केल्यास काही अपघातासारखी घटना घडल्यास त्याची जबाबदारी शासनाची राहणार नाही याची स्पष्ट कल्पना शेतक-यांना देण्यात यावी.

११.१९ प्रशिक्षण सहलीसाठी शेतक-यांची निवड करताना ज्या शेतक-यांना हृदयरोग किंवा इतर तत्सम आजार आहेत अशा शेतक-यांची निवड करू नये. त्याचप्रमाणे प्रवासादरम्यान जर शेतक-यांना काही प्रकृतीच्या संदर्भात त्रास झाला तर त्याची सर्वस्वी जबाबदारी वैयक्तिक शेतकऱ्यातची राहिल. प्रशिक्षण सहली दरम्यान प्रकृती अस्थाय्यामुळे वैद्यकीय सेवेसाठी खर्च करावा लागल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी शेतक-यांची राहिल याची स्पष्ट कल्पना सर्व शेतक-यांना देण्यात यावी.

११.२० प्रशिक्षण सहलीदरम्यान काही दुखःद घटना घडल्यास प्रशिक्षण सहलीच्या अनूदानाव्यतिरीक्त इतर कोणतेही अर्थसहाय्य शेतक-यांना देय राहणार नाही याची स्पष्ट कल्पना शेतक-यांना देण्यात यावी आणि प्रशिक्षण सहलीसाठी निवड झालेल्या प्रत्येक शेतक-यांकडून पुढीलप्रमाणे लेखी हमीपत्र घेण्यात यावे.

११.२१ बस निश्चितीची कार्यपध्दती, दर याबाबत जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांचे स्तरावर निर्णय घेण्यात यावा.

हमीपत्र

कारणे हमी पत्र देतो की, कृषि विभागाने आयोजित केलेल्या, आयसोपॉम अंतर्गत गळीतधान्य विकास योजनेतर्गत आयोजित करण्यात आलेल्या प्रशिक्षण सहलीसाठी मी माझ्या वैयक्तिक जबाबदारीवर राजीखुशीने जात आहे.

प्रशिक्षण सहली दरम्यान दुर्दैवाने काही अपघात झाला/प्रकृती अस्वास्थ्यामुळे दवाखान्यात दाखल करावे लागले अथवा माझे काही बरे वाईट झाले तर त्याची जबाबदारी माझी वैयक्तिक राहिल. यासंदर्भात मी अथवा माझे कुटुंबीय अथवा जवळचे किंवा दुरचे नातेवाईक अथवा मित्र परिवार कोणत्याही प्रकारच्या अर्थसहाय्याची मागणी शासनाकडे करणार नाही.

आपला विश्वासू

स्वाक्षरी:-

शेतकर्या-चे नाव:-

साक्षीदार :-

1)

२)

2)

१२. शेतकरी गट निर्मिती व प्रशिक्षण :-

प्रत्येक प्रकल्पामध्ये शेतकरी गट निर्मिती व प्रशिक्षणासाठी रुपये २०००० मंजूर करण्यात आले आहेत. त्यापैकी शेतकरी गट निर्मितीसाठी रुपये ५००० व प्रशिक्षणासाठी रुपये १५००० खर्च करण्यात यावेत.

शेतकरी गट निर्मिती :- प्रत्येक प्रकल्प हा एक विशेष कार्य आधारभूत घेवून अंमलबजावणी करणेत यावी. ग्राम बिजोत्पादन गट, पणन गट, एकात्मिक किड व्यवस्थापन गट, सेवा पुरवठादार गट, सॅद्रिय शेती गट किंवा गळीतधान्याचे उत्पादन वाढून शेतक-यांचे उत्पादनामध्ये वाढ होण्यासाठी इतर कोणतेही विशेष कार्य करणारे गट करण्यासही हरकत नाही या गटास प्रशिक्षण देण्यात यावे. कृषि विद्यापिठ, कृषि संशोधन केंद्र कृषि प्रक्रीया, पणन व्यवस्थापन यासारख्या संस्थांना भेटी देण्यास हरकत नाही यासाठी रु. ५००० अनुदान मर्यादा आहे. यासाठी येणारा वस्तुनिष्ठ प्रत्यक्ष खर्च अदायगी करणेत यावा. उर्वरीत खर्च शेतक-यांनी स्वतः करावयाचा आहे.

शेतकरी प्रशिक्षण :- प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम पीक प्रात्यक्षिके व ग्रामबिजोत्पादन कार्यक्रमाशी निगडित/संलग्न ठेवावा. या कार्यक्रमांतर्गत व शेतकरी प्रशिक्षणाचा समावेश आहे. शेती तंत्रज्ञान अवगत करणे व कौशल्यामध्ये वाढ करणे हा या प्रशिक्षणाचा प्रमुख हेतू आहे.

खरिप हंगामासाठी शेतकरी प्रशिक्षण एप्रिल व मे महिन्यात आयोजित करावीत. तर रब्बी हंगामासाठीचे प्रशिक्षण सप्टेंबर मध्ये आयोजित करावीत.

प्रशिक्षण चमू :- शेतक-यांचे प्रशिक्षण कृषि विभागामार्फत निश्चित केलेल्या जिल्हास्तरीय प्रशिक्षण अधिका-यांचे चमूमार्फत आयोजित करावे. या चमूमध्ये कृषि उपसंचालक दर्जाचा एक व इतर चार ते पाच तंत्र अधिकारी यांचा समावेश करण्यात यावा. कृषिमित्र, कृषि विज्ञान केंद्र, कृषि विद्यापीठाचे शास्त्रज्ञ यांचा सहभाग घ्यावा. प्रशिक्षण आयोजित करण्यापूर्वी तेथील स्थानिक कृषि विषयक गरजा निश्चित कराव्यात. प्रगत कृषि तंत्रज्ञान व त्या भागात प्रचलीत असलेली पध्दत यामधील तफावत ओळखून प्रशिक्षणाचे विषय निश्चित करावेत.

प्रति प्रशिक्षणाचा खर्च :- रु.१५०००/-प्रति प्रशिक्षण वर्ग - (५० शेतकरी २ दिवस) यात शेतक-यांचा येण्या-जाण्याचा खर्च, इंधन विद्यापीठ दैनंदिनी, शेतकरी मसिकांचे विशेषांक, भोजन व निवास, विषय विशेषज्ञांचे मानधन इ.चा समावेश राहिल. प्रशिक्षण साहित्य प्रथम क्षेत्रीय आवश्यकता काय आहे, याचा अभ्यास करूनच निर्माण करावे. यामध्ये **slides/transperencise/photographs**, इ.असू शकतात. विशेषरित्या तयार केलेला मजकूर झॅरॉक्स करून द्यावा. कारण प्रत्येक प्रशिक्षण वर्गातील शेतक-यांची आवश्यकता भिन्न असू शकेल. केवळ अनाठायी छापील प्रत्रके काढू नयेत. अनावश्यक छपाई करणे, हा प्रशिक्षणात उपलब्ध असलेल्या अनुदानाचा दुरुपयोग समजला जाईल. अधिक सुसंगतरित्या खर्चाचे नियोजन करावे.

अनुदानातून खालील बाबींवर खर्च करावा.

१) व्याख्यात्याचे मानधन रु.१५०/- प्रति व्याख्यात (१० व्याख्याने)	रु. १५००/-
प्रशिक्षणार्थीची निवास व भोजन व्यवस्था (रु.१००/- प्रतिदिन प्रति प्रशिक्षणार्थी प्रमाणे)	रु. १००००/-
२) प्रशिक्षण साहित्य छपाई , प्रसिध्दी, कंटूर मार्कर इत्यादी	रु. १५००/-
किरकोळ खर्च व इतर साहित्य	रु. २०००/-
एकूण प्रति प्रशिक्षण	रु.१५०००/-

पिकावरील किड व रोगांची ओळख, नियंत्रणाचे उपाय व पध्दती, पिक संरक्षण औजारांची देखभाल व दुरुस्ती, फेरामोन ट्रॅप्स वापरण्याबाबत शास्त्रीय ज्ञान व कार्यपध्दती, कापूस पिक लागवड पध्दतीची अद्ययावत माहिती, मार्केटींग बाबतची माहिती करून घेण्यासाठी हे प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करावेत. प्रशिक्षण कालावधी ठरविण्यासाठी अगोदर त्या विषयातील तज्ञ, कृषि विद्यापीठातील शास्त्रज्ञ तसेच कृषि विभागातील अनुभवी अधिकारी इत्यादीं बाबींचा प्रशिक्षणाचा तपशिलवार कार्यक्रम तयार करतांना विचार व्हावा. प्रशिक्षणाच्या वेळी वाटप करावयाचे प्रशिक्षण साहित्य, पेन, फोल्डर, कागद तसेच अभ्यासक्रमाशी सुसंगत नोट इ.बाबी तयार करून घ्याव्यात. सदरचे प्रशिक्षण वर्ग तातडीने हंगामापूर्वीच आयोजित करावेत. सदर प्रशिक्षणाचे वेळापत्रक खालील प्रमाणे तयार करण्यात यावे.

अ.क्र.	योजनेचे नांव	तालुका	प्रशिक्षण वर्ग संख्या	प्रशिक्षणाचे ठिकाण	प्रशिक्षणाचा कालावधी	प्रशिक्षणार्थी ची संख्या	दिवस	वेळ	व्याख्यानाचा विषय	व्याख्यात्याचे नांव

प्रशिक्षण आयोजित करावयाचे ठिकाण :- शेतक-यांचे सर्व प्रशिक्षण वर्ग शासनाने निर्धारित केलेल्या संबंधित तालुक्यातील शेतकरी प्रशिक्षण केंद्र व कृषि चिकित्सालय येथे आयोजित करावे. ज्या तालुक्यात असे केंद्र नाही, त्या परिस्थितीत नजिकच्या तालुक्याच्या केंद्रावर अथवा कृषि विज्ञान केंद्रावर प्रशिक्षण आयोजित करावे.

प्रशिक्षणामध्ये खालीलप्रमाणे मार्गदर्शन करण्यात येत आहे.

प्रशिक्षणासाठी तालुक्याच्या ठिकाणी असलेल्या कृषि चिकित्सालय, तालुका बिज गुणन केंद्र अथवा तालुक्यातील प्रमुख गावांमध्ये शाळा/महाविद्यालय मधील वर्ग उपलब्ध करून घेऊन एकाच वेळी विविध योजनांतर्गत, विविध विषयांवरिल प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करता येतील. यामागील संकल्पना अशी आहे की, विविध पिक गटांसाठी जसे की, **गळीतधान्य /कडधान्य/तृणधान्य/कापूस** या योजनांतर्गत प्रत्येकी ५० प्रशिक्षणार्थी निवडून प्राथमिक सुविधा व एक दिवस रहाण्याची सुविधा होऊ शकेल अशा शाळा/महाविद्यालयात ४ ते ५ स्वतंत्र वर्ग घेऊन तेथे संयुक्त प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करणे. यासाठी विविध विषयांचे उदा.पीकसंरक्षण, कृषिविद्या, मृदशास्त्र, बीजोत्पादन, पीकगटांचे विशेषज्ञ यांना दोन दिवसांसाठी पाचारण करावे. प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम अशा रितीने आखावा की, या विशेषज्ञांना क्रमाक्रमाने सर्व योजनांतर्गत प्रशिक्षण वर्गात मार्गदर्शन करता येईल. या ठिकाणी कृषिविषयक प्रदर्शन व साहित्य ठेवावे. प्रशिक्षणाचे शेवटी लोकप्रतिनिधी, कृषि विषयक स्थानिक गणमान्य व्यक्तींना पाचारण करून त्यांचे उपस्थितीत सर्व विषयांचे

प्रशिक्षणार्थींचे एकत्रित चर्चासत्र ठेवावे. कृषि चिकित्सालय/तालुका बिज गुणन केंद्र येथे घेतलेल्या प्रशिक्षण वर्गाचे वेळी गांडुळ खत, शून्य उर्जा आधारित शीतगृह, संग्रहालय इत्यादी दाखवावेत. त्यामुळे प्रशिक्षण अधिक उपयुक्त होईल. प्रक्षेत्रावरिल उत्पादनाचे नवीन बियाणे अथवा कीट (नमुना) प्रशिक्षणाचे खर्चातून दिल्यास शेतकरी त्या बियाण्याचा उपयोग करू शकेल. प्रत्येक प्रशिक्षण वर्गात अनुसूचित जाती आणि जमातींच्या शेतक-यांची त्यांच्या जिल्ह्यातील लोकसंख्येच्या प्रमाणात निवड करण्यांत यावी. प्रशिक्षणाचे संपूर्ण अभिलेख या केंद्रावर उपलब्ध ठेवावेत.

प्रशिक्षणाच्या समारोपाच्या वेळी शेतक-यांना देण्यांत आलेल्या प्रशिक्षणाविषयी प्रशिक्षणार्थींची मते प्रशिक्षणाच्या यशस्वीतेच्या दृष्टिने जाणून घेणे अत्यंत गरजेचे आहे. यासाठी प्रशिक्षणार्थींच्या प्रतिक्रिया/शंका समाधान यासाठी शेवटची १०/१५ मिनिटे राखून ठेवण्यात यावीत.

१३. प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण/अधिका-यांचे प्रशिक्षण (टिओएफ) :-

अधिका-यांचे/विस्तार कर्मचा-यांचे कौशल्य व ज्ञान वाढविणे व भविष्यात त्यांना प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी तज्ञ प्रशिक्षक (मास्टर ट्रेनर) बनविण्यासाठी राज्यातील कृषि विद्यापीठे, रामेती किंवा कृषि चिकित्सालये या ठिकाणी वर्ग आयोजित करण्यात यावेत.

भौतिक लक्ष	-	५ सोयाबीन १ भुईमुग
आर्थिक तरतुद	-	रु. ३०.०० लाख रुपये
अनुदानाचा दर	-	रु. ५.०० लाख प्रति प्रशिक्षण वर्ग

सन २०१०-११ मध्ये एकात्मिक गळीतधान्य विकास कार्यक्रम अंतर्गत प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण आयोजित करावयाचे असून यासाठी खरीप हंगामात सोयाबीन या पिकाची निवड करण्यात आली आहे. प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण आयोजित करून या पिकांच्या उत्पादकतेत भरीव वाढ करणेसाठी पुढीलप्रमाणे मार्गदर्शक सुचना आहेत. राज्यात खरीप हंगामात सोयाबीन पिकांसाठी सहा टिओएफ आयोजित करावयाची आहेत. या प्रशिक्षणासाठी पुढीलप्रमाणे ठिकाणे निश्चित करण्यात येत आहेत.

अ.क्र.	जिल्हा	पीक
१	जळगाव	भुईमुग
२	अहमदनगर	सोयाबीन
३	औरंगाबाद	सोयाबीन
४	लातूर	सोयाबीन
५	अमरावती	सोयाबीन
६	नागपूर	सोयाबीन

१३.१ प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण (टिओएफ) :-

प्रत्येक टिओएफ यशस्वीतीने आयोजित करण्यासाठी एका प्रशिक्षण समन्वयकाची (Co-ordinator) निवड करावी. तसेच त्याला मदतीसाठी तीन तज्ञ प्रशिक्षक (Facilitators) देण्यात यावेत. प्रशिक्षण समन्वयक आणि तज्ञ प्रशिक्षकांनी एकात्मिक कीड व्यवस्थापानचे तीन महिन्यांचे प्रशिक्षण पूर्ण केलेले असावे. तसेच त्यांना टीओएफ/ शेतीशाळा आयोजित करण्याचा अनुभव असावा.

पिकाच्या संपूर्ण हंगाम कालावधीत पिकाच्या वाढीच्या प्रमुख अवस्थांमध्ये प्रत्यक्ष शेतावर कृषि विभागातील अधिकारी/कर्मचारी यांना प्रशिक्षण देऊन त्याद्वारे भविष्यात चांगले प्रशिक्षक तयार करणे हा यामागील हेतू आहे. प्रत्येक टी.ओ.एफ. मध्ये ३० प्रशिक्षणार्थी सहभागी होतील. सदर प्रशिक्षणासाठी नोडल अधिकारी संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी असतील व संपर्क अधिकारी संबंधित उप विभागीय कृषि अधिकारी असतील. प्रति प्रशिक्षण वर्ग अनुदानाचा दर रुपये ५.०० लाख राहिल. त्या अंतर्भूत घटक पुढीलप्रमाणे -

प्रति टी. ओ. एफ. रु.५.०० लाख तरतूदीचा बाबनिहाय तपशील

अ.क्र	बाब	रक्कम रुपये
१	प्रशिक्षक समन्वयकाचे मानधन रुपये २५०/- प्रमाणे x ७० दिवसांसाठी	१७५००
२	प्रशिक्षकाचे मानधन रु.१५०/- प्रमाणे x ३ प्रशिक्षकांसाठी x ७० दिवसांसाठी	३१५००
३	प्रशिक्षणार्थींचे मानधन रु ५०/- प्रमाणे x ३० प्रशिक्षणार्थींसाठी x ६० दिवसासाठी	९००००
४	संलग्न कर्मचारीवृंदासाठी दैनिक खर्चासाठी रक्कम रुपये ५०/- प्रमाणे	३०००
५	हॉल्ट चार्जस रु.३०/- प्रमाणे x ३४ प्रशिक्षणार्थी x ६० दिवसांसाठी	६१२००
६	क्षेत्रिय खर्च - प्रात्यक्षिके (२ हे.) रु. ५००० x २	१००००
७	प्रशिक्षण वर्गासाठी आवश्यक साहित्यासाठी रु.१००/- प्रमाणे x ६० दिवस	६०००
८	एफ.एफ.एस.साठी अल्पोपहार इ. रु.३००/- प्रमाणे x ४ गावे x ८ सेन्शनसाठी	९६००
९	एफ.एफ.एस.साठी प्रशिक्षण साहित्य(४ एफ.एफ.एस करिता) प्रति शे.शा.प्रति १०० ते १५०)	१५०००
१०	भोजन व्यवस्था तरतूद रु.७५/- प्रमाणे ३४ प्रशिक्षणार्थी ६० दिवस	१५३०००
१४	पी.ओ.एल.चार्जस, किरकोळ दुरुस्त्या, भाड्याने वाहने घेणे	२५०००
१५	प्रशिक्षण साहित्य खरेदी (टि. ओ. एफ साठी)	१५०००
१६	संपर्क माध्यमावरील खर्च (फोन, फॅक्स, स्टेशनरी, सादील खर्च इत्यादी)	९७००
१७	विशेष विषयावरील व्याखात्याचे मानधन रुपये २५० x १० व्याखाते	२५००
१८	प्रशिक्षणार्थींची क्षेत्रिय सहल	१५०००
१९	उद्घाटन व क्षेत्रिय दिन खर्चासाठी	१००००
२०	समारोप समारंभासाठी तरतूद	१००००
२१	टी.ओ.एफ.चा अहवाल बनविण्याच्या खर्चासाठी तरतूद	१००००
२२	सादील खर्च	६०००
एकूण		५०००००

१३.२ प्रशिक्षणाचा कालावधी :-

प्रशिक्षणाचा कालावधी ६० दिवसांचा असेल. सदर प्रशिक्षण २० दिवसांचे तीन भागांमध्ये आयोजित करण्यात यावे. पहिल्या २० दिवसांचे प्रशिक्षण सोयाबीन पेरणीच्या/लागवड आवस्थेच्या कालावधीमध्ये आयोजित करावे. दुसऱ्या २० दिवसांचे प्रशिक्षण पीक वाढीच्या अवस्थेत असताना आयोजित करा. तिसऱ्या भागाचे प्रशिक्षण पीक काढणीच्या अवस्थेत असताना आयोजित करावे. तसेच प्रशिक्षणास जोडून नजिकच्या गावांमध्ये टीओएफ संलग्न दोन शेतीशाळा आयोजित कराव्यात. प्रशिक्षणार्थींचे दोन गट करून त्यांचे मार्फत शेतक-यांच्या शेतीशाळा राबविणेबाबत प्रात्यक्षिके घ्यावे.

१३.३ प्रशिक्षणाचा अभ्यासक्रम :-

या प्रशिक्षणाचा अभ्यासक्रम सोयाबीन पिकाच्या एकात्मिक किड व्यवस्थापनाच्या प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षणाच्या धर्तीवर (सोयाबीन आय पी एम टी ओ एफ) निश्चित करावा.

प्रशिक्षणासाठी प्रशिक्षण समन्वयक आणि तज्ञ प्रशिक्षण यांनी प्रशिक्षणाचा अभ्यासक्रम तयार करावा. यासाठी उपलब्ध मार्गदर्शक पुस्तिकांचा (Training manual) आधार घेऊन अभ्यासक्रम तयार करावा. अभ्यासक्रमामध्ये प्रदील बाबींचा प्रामुख्याने समावेश करावा.

- (१) एकात्मिक पीक व्यवस्थापन (Integrated crop management)
- (२) एकात्मिक अन्नद्रव्ये व्यवस्थापन (Integrated nutrient management)
- (३) एकात्मिक कीड व्यवस्थापन (Integrated pest management)

१३.४ प्रशिक्षणासाठी अधिकारी/कर्मचा-यांची निवड, सोयाबीन पिकांचे क्षेत्र मोठ्या प्रमाणात असलेल्या तालुक्यातील अधिकारी/कर्मचारी प्रशिक्षणासाठी निवडावेत.

संबंधित जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे जिल्हयासाठी दिलेल्या संख्येनुसार प्रशिक्षणार्थीची निवड करून विभागीय कृषि सह संचालक यांना सादर करावी. विभागीय कृषि सह संचालक यांनी प्रशिक्षणार्थीची यादी आयुक्तालयास सादर करावी. आयुक्तालयातून सदर प्रशिक्षणार्थीचे प्रशिक्षणाबाबतचे आदेश निर्गमित करण्यात येतील. नोडल अधिकारी (जि.अ.कृ.अ.) यांचेकडून प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम प्राप्त होताच सदर प्रशिक्षणार्थींना प्रशिक्षणासाठी वेळेवर कार्यमुक्त करावे.

ड) कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद स्तरावर राबवावयाच्या बाबी :-

१) पिक संरक्षण उपकरणे	२) सुधारीत कृषि औजारे
३) एचडीपीई व पीव्हीसी पाईपचे वाटप	४) ब्रश कटर व साहित्य
५) बहु पिक मळणी यंत्र	

१. पिक संरक्षण उपकरणे :-

हस्तचलित पिक संरक्षण उपकरणांच्या किंमतीच्या ५० टक्के अथवा जास्तीत जास्त रु.८००/- प्रति औजार (रु.आठशे फक्त) यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान प्रति लाभार्थी देय राहिल. तसेच स्वयंचलित पिक संरक्षण उपकरणांच्या किंमतीच्या ५० टक्के अथवा जास्तीत जास्त रु.२०००/- प्रति औजार (रु. दोन हजार फक्त) यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान प्रति लाभार्थी देय राहिल. कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या मागणी प्रमाणे पिक संरक्षण उपकरणे आदेश दिल्यापासून ६० दिवसात पाठविण्याची जबाबदारी कृषि उद्योग विकास महामंडळाची राहिल. अन्यथा नियमाप्रमाणे दंड आकारणी करण्यात येईल.

सन २०१२-१३ साठी पिक संरक्षण उपकरणांचे तांत्रिक निकष, पुरवठादार संस्था, दर तसेच खरेदी पध्दत याबाबतच्या सूचना गु.नि.-५, कृषि आयुक्तालय, पुणे-१ यांचेकडून आपणांस निर्गमित होतील. पिक संरक्षण उपकरणांचा आय.एस.आय. क्रमांकाप्रमाणे प्रत्येक उपकरणाची क्षमता, ठराविक गेजचा पत्रा, पीव्हीसी लान्सची लांबी व व्यास लान्सला जोडलेले लिट्हर व नोझलचा प्रकार, खांद्यावरील व पाठीवरील कुशन्स इ. बाबी योग्य असल्याबाबत तपासून घेण्याची जबाबदारी जिल्हा परीषदेच्या अधिका-यांची राहिल.

पुरवठा करण्यात येणारी सर्व उपकरणे गट पातळीवर स्विकृत करताना तपासून घेण्याच्या सूचना जिल्हातील/ तालुक्यातील सर्व संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांना आपलेस्तरावरून देण्यात याव्यात. आपल्या जिल्हयातील लक्षांकानुसार लाभार्थीची निवड करण्यासाठी गटनिहाय मागणीनुसार लक्षांक विभागणी करण्यांत यावी व निवडलेल्या लाभार्थींना पिक संरक्षण उपकरणे वेळेत पुरवठा होतील, याची दक्षता घेण्यांत यावी. कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परीषद यांनी पिक संरक्षण उपकरणे खरेदी करावीत व पुरवठादार संस्थेस देयके अदा करावीत.

२. सुधारीत कृषि औजारे :-

या बाबीमध्ये हस्तचलित, बैलचलित व स्वयंचलित औजारांचा वाटप करणे अपेक्षित आहे. हस्तचलित व बैलचलित औजारांकरिता किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २५००/- च्या मर्यादेत यापैकी जे कमी असेल ते व स्वयंचलित औजारांसाठी किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. १५०००/- च्या मर्यादेत यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान देय राहिल. कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद यांच्या मागणी प्रमाणे औजारे आदेश दिल्यापासून ६० दिवसात पाठविण्याची जबाबदारी कृषि उद्योग विकास महामंडळाची राहिल. अन्यथा नियमाप्रमाणे दंड आकारणी करण्यात येईल.

कृषि आयुक्तालयाच्या गुण नियंत्रण-५ शाखेकडून मंजूर केलेल्या यादी नुसार औजारे खरेदी करण्यात यावीत. सन २०१२-१३ साठी सुधारीत कृषि औजारे तांत्रिक निकष, पुरवठादार संस्था, दर तसेच खरेदी पध्दत याबाबतच्या सूचना गुण नियंत्रण-५, कृषि आयुक्तालय, पुणे-१ यांचेकडून आपणांस निर्गमित होतील.

पुरवठा करण्यांत येणारी सर्व सुधारित कृषि औजारे गट पातळीवर स्विकृत करतांना तपासून घेण्याच्या सूचना जिल्हयातील/तालुक्यातील सर्व संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांना आपलेस्तरावरून देण्यात याव्यात. आपल्या जिल्हयातील लक्षांकानुसार लाभार्थीची निवड करण्यासाठी गटनिहाय मागणीनुसार लक्षांक विभागणी करण्यांत यावी व निवडलेल्या लाभार्थीना सुधारित कृषि औजारे वेळेत पुरवठा होतील, याची दक्षता घेण्यांत यावी. कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परीषद यांनी सुधारित कृषि औजारे खरेदी करावीत व पुरवठादार संस्थेस देयके अदा करावीत.

३. एचडीपीई पाईप/पीव्हीसी पाईप :-

पाण्याच्या स्रोतापासून प्रक्षेत्रावर पाणी नेण्यासाठी व पिकांना पाणी देण्यासाठी एचडीपीई पाईप व पीव्हीसी पाईप पुरवठा ही बाब समाविष्ट आहे. सर्व प्रकारच्या व्यासाचे ६ मीटर लांबीचे ८०० मीटर पाईप पुरवठा करावयाचा असून यासाठी सर्व घटकातील लाभार्थी शेतक-यांना किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु.१५०००/- यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान देय राहिल. ज्या बागायत क्षेत्रातील अथवा कोरडवाहू क्षेत्रातील शेतक-यांकडे संरक्षित पाणी उपलब्ध आहे. परंतु या साधना अभावी गळितधान्य उत्पादनात घट येते अशा शेतक-यांना याचा लाभ देण्यात यावा. लाभार्थी निवड आतापासूनच सुरु करण्यात यावी.

कृषि संचालक (निविष्टा व गुणनियंत्रण)यांचे मार्फत सुधारित कृषि औजारे व एचडीपीई पाईप यांच्या खरेदी, लाभार्थी निवड, देयकांची अदायगी या बाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्यात येतील. एचडीपीई पाईप खरेदी करताना शासन निर्णय व मार्गदर्शक सुचनामध्ये दिलेल्या सुचनांचा अवलंब करून महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळामार्फत खरेदी व वाटप करण्यात यावी. त्या अनुषंगाने गळितधान्य विकास कार्यक्रमांमध्ये एचडीपीई पाईप पुरवठा संदर्भात पूरक सूचना खालीलप्रमाणे देण्यात येत आहेत.

३.१ लाभार्थीची निवड :- लाभ घेवू इच्छिणारा लाभार्थी स्वतः शेतकरी असावा व सन २०१२-१३ मध्ये गळितधान्य पिकाचे उत्पादन घेणारा असावा.

३.२ अनुदानाचे प्रमाण :- क्षेत्र मर्यादेची अट राहणार नाही. एका लाभधारक शेतकऱ्यांस प्रत्यक्ष आवश्यकतेनुसार जास्तीत जास्त ८०० मीटर लांबीचे पाईप पुरवठा करावेत. यासाठी किंमतीच्या ५० टक्के अथवा जास्तीत जास्त रुपये १५०००/- अनुदान देय राहिल. शेतक-यांच्या मागणीनुसार ६३ एमएम, ७५ एमएम, ९० एमएम व्यासाच्या ६ मीटर पाईपचा पुरवठा करण्यात यावा.

३.३ पाईपवर नाव कोरणे (Embossing) पुरवठादार संस्थानी एचडीपीई पाईप पुरवठा करताना ६ मीटरचे प्रत्येक पाईपवर pipe/isopom/oilseed 2012-13 असे योजनेचे नांव स्पष्टपणे कोरलेले असावे.

३.४ शेतक-यांचे अर्ज स्विकारणे व अनुदान मंजूर करणे :- सन २०१२-१३ या आर्थिक वर्षाच्या ठिबक व तुषार सिंचन योजनेअंतर्गत विहित केलेल्या कार्यपध्दतीप्रमाणे शेतकऱ्यांनेकरावयाच्या अर्जाचा नमुना विहित करून द्यावा. शेतक-यांनी या नमुन्यात अर्ज केल्यानंतर त्याची नोंद नोंदवहीत करावी. पुरवठा आदेश देताना लाभार्थ्यांनी मागणी केलेल्या परंतु शासन निर्णयामध्ये समाविष्ट असलेल्या कंपनीचा व ब्रॅंड नेमच्या ६३ एमएम, ७५ एमएम, ९० एमएम व्यासाच्या ६ मीटर पाईपचे आदेश देण्यात यावेत.

३.५ केंद्र पुरस्कृत सुक्ष्म सिंचन योजना सन २०१२-१३ च्या अंमलबजावणीबाबत आयुक्तालयाचे पत्र क्र. सीआरएस-११/०८-०९/मासू/फलो-७/२८८/०८/दिनांक २५ जुलै २००८ च्या मार्गदर्शक सुचना प्रमाणे लाभार्थीची पात्रता, पूर्वसंमती, मोका तपासणी, परफॉमन्स गॅरंटी, विक्री पश्चात सेवाकेंद्रे, गुणवत्ता नियंत्रणासाठी नमुना घेणे या मुद्यांबाबत कार्यवाही करण्यात यावी.

३.६ योजनेचे सनियंत्रण आणि तपासणीबाबत :- एचडीपीई पाईप पुरवठा या घटकांची तपासणी विविध स्तरावरील अधिका-यांनी खालील प्रमाणात करून योजनेवर सनियंत्रण करावे.

१	कृषि अधिकारी, पंचायत समिती	१०० टक्के
२	गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती	२५ टक्के
३	कृषि विकास अधिकारी/जिल्हा कृषि अधिकारी/माहिम अधिकारी (खर्चाच्या प्रमाणात सर्व तालुक्यात)	५ टक्के
४	अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी/जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	३ टक्के
५	विभागीय कृषि सह संचालक आणि त्यांचे कार्यालयातील अधिक्षक कृषि अधिकारी प्रत्येकी	१ टक्का

तपासणी केलेल्या एचडीपीई पाईपच्या नोंदी स्वतंत्र नोंदवहीत ठेवाव्यात. तपासणी अहवाल कृषि विकास अधिकारी यांनी विभागीय कृषि सह संचालक यांना सादर करावेत व विभागीय कृषि सह संचालक त्यांचे विभागाचा संकलीत अहवाल आयुक्तालयास प्रत्येक ३ महिन्यांनंतर सादर करावा.

३.७ उपलब्ध झालेले/वाटप केलेले एचडीपीई पाईप आणि झालेला खर्च यांचा तपशील मासिक प्रगती अहवालासोबत नियमितरित्या सादर करावा.

३.८ एचडीपीई पाईप हे निर्धारित केलेल्या गुणवत्तेचे आहेत कि नाही याची तपासणी करून घेण्यात यावी. तपासणी झाल्यानंतर सदर पाईप योग्य गुणवत्तेचे आढळून आल्यास संबंधीत देयकाची अदायगी १५ दिवसांच्या आत पुरवठा संस्थेस करण्यात यावी तसेच लाभार्थी हिस्सा प्राप्त झाल्यानंतर सदर रक्कम पुरवठा संस्थेस तात्काळ अदा करण्यात यावी.

४. ब्रश कटर व अनुषंगिक साहित्य (Accessories) :-

आपल्या कार्यक्षेत्रातील महिला स्वयं सहायता गट, इतर स्वयं सहायता गट, ग्रामपंचायत यांना सदर औजारे ५० टक्के अनुदानाच्या मर्यादेत पुरवठा करण्यात यावीत. संचालक (निविष्टां व गुणनियंत्रण) यांचे दर निश्चिती परिपत्रकानुसार याची खरेदी करण्यात यावी.

- एकुण भौतिक लक्षांक २९८ नग
- एकुण उपलब्ध अनुदान रु. ५९.६३ लाख
- अनुदानाचा दर किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २०००० च्या मर्यादेत

नाविण्यपूर्ण बाबीं अंतर्गत गळीतधान्य पिकांसाठी ब्रश कटर व अनुषंगिक साहित्य (Accessories) हे किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २०००० च्या मर्यादेत अनुदान देय राहिल.

५. बहु पिक मळणी यंत्र :-

आपल्या कार्यक्षेत्रातील महिला स्वयं सहायता गट, इतर स्वयं सहायता गट, ग्रामपंचायत यांना सदर औजारे ५० टक्के अनुदानाच्या मर्यादेत पुरवठा करण्यात यावीत. संचालक (निविष्टां व गुणनियंत्रण) यांचे दर निश्चिती परिपत्रकानुसार याची खरेदी करण्यात यावी.

- एकुण भौतिक लक्षांक ३३३ नग
- एकुण उपलब्ध अनुदान रु. ७९.९२ लाख
- अनुदानाचा दर किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २४००० च्या मर्यादेत

नाविण्यपूर्ण बाबीं अंतर्गत विविध गळीतधान्य पिकांच्या मळणी साठी बहु पिक मळणी यंत्र हे किंमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २४००० च्या मर्यादेत अनुदान देय राहिल

विशेष सूचना

१. योजनेतील मंजूर लक्षांकास अनुसरून आयुक्तालय स्तरावरून बाबनिहाय दिलेल्या लक्षांकानुसार दिलेल्या योजनेची अंमलबजावणी करणेची आहे. आयुक्तालयाच्या परवानगीशिवाय कोणत्याही परिस्थितीत क्षेत्रिय स्तरावरून बाबबदल करणेत येऊ नये.
२. विविध योजनेतील समाविष्ट घटकाच्या अंमलबजावणीस आवश्यक असणार््या कृषि निविष्ठांची आवश्यकता जिल्हास्तरावर अंतिम करणेत यावी. सदरच्या निविष्ठा मागणीस विभागीय कृषि सह संचालक यांची पूर्व मान्यता घ्यावी. विभागीय कृषि सह संचालक यांच्या मान्यतेने पुरवठादार संस्थेकडे मागणी आदेश नोंदविण्यात यावेत. विभागीय कृषि सह संचालक कार्यालयाकडे आपला प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर तीन कार्यालयीन कामकाजाच्या दिवसापर्यंत विभागीय कृषि सह संचालक यांची सदर निविष्ठा मागणीस मान्यता न मिळाल्यास सदर प्रस्तावास मान्यता आहे असे समजून जिल्हास्तरावरून मागणी आदेश नोंदविण्याची कार्यवाही करावी.
३. विविध योजनेच्या अंमलबजावणीमध्ये शेतकरी वाटा/हिस्सा याचा समावेश असून सदर हिस्सा क्षेत्रिय स्तरावर क्षेत्रिय कर्मचार्या मार्फत शेतक-यांकडून गोळा केला जातो. हा हिस्सा प्राप्त होताच सत्वर संबंधीत पुरवठादार संस्थेकडे भरणा करणेसाठी कार्यालयात जमा करावा. याबाबत मा. आयुक्त यांचे कक्षामधून लेखा विषयक कार्यपध्दतीबाबत सविस्तर परिपत्रक निर्गमित केले आहे. शेतकरी वाटा कार्यालयात जमा करण्यास दिरंगाई हा अपहार समजून या बाबत विलंब आढळल्यास कार्यालय प्रमुखाने संबंधीताबाबत प्रशासकीय कार्यवाही करावी अन्यथा कार्यालय प्रमुखास जबाबदार धरणेत येऊन या बाबत त्यांचे विरूध्द आवश्यक ती प्रशासकीय कार्यवाही करण्यात येईल याची नोंद घ्यावी.

अभिकरण- केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनानुसार आयसोपोम अंतर्गत गळीतधान्य, कडधान्य व मका या योजना राबविणेसाठी जिल्हा परिषदांना अभिकरण चार्जेस देय रहाणार नाहीत.

आकस्मिक खर्च :-

अशासकीय संस्था कृषिमित्र, महिला व शेतकरी गट व कृषि पुरस्कार प्राप्त शेतकरी व इतर स्वायत्त संस्था यांचेमार्फत राबविल्या जाणार््या कार्यक्रमास एजन्सी चार्जेस आयुक्तालय, विभागाकडील या योजने अंतर्गत कार्यरत आस्थापनेस वेतन व भत्ते व योजना राबविण्यासाठी लागणारा आकस्मिक खर्च यासाठी हा निधी उपलब्ध केलेला आहे.

योजनेचे सनियंत्रण

योजनेचे सनियंत्रणाकरिता खालील प्रमाणे स्थळ तपासणी करावी.

१) विभागीय कृषि सह संचालक	१ टक्का
२) जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	२ टक्के
३) कृषि विकास अधिकारी	३ टक्के
४) उप विभागीय कृषि अधिकारी	५ टक्के
५) तालुका कृषि अधिकारी	२० टक्के
६) मंडळ कृषि अधिकारी/कृ अ जि प/ पं सं	५० टक्के
७) कृषि पर्यवेक्षक/कृषि सहाय्यक/कृषि विस्तार अधिकारी	१०० टक्के

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी प्रत्येक महिन्याला योजनेचा आढावा घ्यावा. जिल्हयाचा/योजनेचा मासिक प्रगती अहवाल (एमपीआर) सॉफ्टवेअरचा वापर करून ईमेल व्दारे व लेखी विभागीय कृषि सह संचालक यांना पुढील महिन्याच्या ५ तारखेपर्यंत सादर करावा.

योजनेचे उपयोगिता प्रमाणपत्र केंद्र शासनास प्रत्येक तिमाही नंतर सादर करावे लागतात. त्यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना सूचित करण्यात येते की, योजनेचा जून, सप्टेंबर, डिसेंबर व मार्च चे तिमाही उपयोगिता प्रमाणपत्र प्रत्येक तीन महिन्यांनंतर दिनांक ५ पर्यंत विभागीय कृषि सह संचालक कार्यालयास सादर करावे.

विभागीय कृषि सह संचालक व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांना संगणकीय प्रणालीद्वारे अनुदानाचे वितरण करण्यात येईल. संगणकीय प्रणालीद्वारे उपलब्ध करून दिलेले अनुदान महिनानिहाय पूर्णपणे खर्च होईल याची दक्षता घ्यावी.

विभागीय कृषि सह संचालक यांचे स्तरावर प्राप्त झालेल्या मासिक प्रगती अहवाल त्यांनी ई मेल द्वारे व लेखी सोबत दिलेल्या प्रपत्रात या कार्यालयास सादर करावे. विभागीय कृषि सह संचालक यांनी त्यांचे मासिक प्रगती अहवाल ईमेल द्वारे extn3@rediffmail.com या पत्त्यावर प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत पाठवावे. तसेच विभागाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र प्रत्येक तीन महिन्यांनंतर या कार्यालयास सादर करावे.

	प्रागतिक	त्रैमासिक
१) एप्रिल ते जून २००९	४० टक्के	४० टक्के
२) जूलै ते सप्टेंबर २००९	३० टक्के	७० टक्के
३) ऑक्टोंबर ते डिसेंबर, २००९	२० टक्के	९० टक्के
४) जानेवारी ते मार्च २०१०	१० टक्के	१०० टक्के

विभागीय कृषि सह संचालक यांचे स्तरावर प्राप्त झालेले मासिक प्रगती अहवाल त्यांनी संकलन करून ईमेलद्वारे व लेखी सोबत दिलेल्या प्रपत्रामध्ये या कार्यालयास सादर करावे.

विभागीय कृषि सह संचालक आणि जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी त्यांचे मासिक प्रगती अहवाल ईमेलद्वारे सादर योजने अंतर्गत होणारा केंद्र हिश्याचा खर्च खालील लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी मागणी क्रमांक डी-३ २४०१ पीक संवर्धन, (००) (११४) तेलबियाणे पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना, केंद्र पुरस्कृत योजना (केंद्रहिस्सा ७५ टक्के) (००) (०६) एकात्मिक तेलबिया उत्पादन कार्यक्रम (२४०१-२४९८) ३३-अर्थसहाय्य	कृषि विकास अधिकारी. मागणी क्रमांक डी-३ २४०१-पीकसंवर्धन ११४ तेलबियाणे विकास महाराष्ट्र राज्य जिल्हा परिषद व पंचायत समित्या अधिनियम १९६१ च्या कलम १०३ अन्वये जिल्हा परिषदांना अनुदान (स्थानिक क्षेत्रातील योजना) (अर्थोपाय अग्रीमाशी समायोजन) (केंद्रहिस्सा) (००)(१०)तेलबियाणे विकास कार्यक्रम (२४०१-४६६१) ३३- अर्थसहाय्य
---	--

राज्य हिश्याचा खर्च या योजनेसाठी डिपीडीसी अंतर्गत ज्या लेखाशिर्षाखाली निधी उपलब्ध होईल त्या लेखाशिर्षाखाली दाखवावा.

आहरण व संवितरण अधिकारी :- या कार्यक्रमाकरिता सन २०१२-१३ साठी आयुक्तालय स्तरावर कृषि संचालक, (विस्तार व प्रशिक्षण) कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे ५, विभाग स्तरावर विभागीय कृषि सह संचालक, जिल्हा स्तरावर जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, तालुकास्तरावर तालुका कृषि अधिकारी, मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी (जिल्हा परिषद) यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करणेत आले आहे.

स्वाक्षरीत/-
कृषि संचालक
 (विस्तार व प्रशिक्षण)
 कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य,
 पुणे-४११ ००५.

गर्बीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम प्रस्तावित कृति आराखडा सन २०१२-१३ (रु. लाख)

अ.क्र.	योजना/घटक	स्तर	परिमाण	अनुदानाचा दर	लक्ष		
					भौतिक	आर्थिक	
१	बियाणे						
अ	मूलभूत बियाणे खरेदी	आयुक्तालय	विंडल	घरंदी किमतीच्या १०० टक्के (केंद्र शासनाच्या बियाणे क्रिष्णालया निश्चित केलेल्या दरानुसार)	२०००	२००.००	
ब	पायाभूत बियाणे उत्पादन	आयुक्तालय	विंडल	रु. १०००/- प्रति किं.	२५०००	२५०.००	
क	प्रमाणित बियाणे उत्पादन (ग्रामबिजां उत्पादन)	जिअकृअ	विंडल	रु. १०००/- प्रति किं.	२९०००	२९०.००	
ड	प्रमाणित बियाणे घाटप	आयुक्तालय	विंडल	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. १२००/- प्रति विंडल या पैकी जे कमी असेल ते.	२६७४६६	३२०९.५९	
ई	पायाभूत सुविधा	विक्रयर्स		सांज्जनिक बंधकाम घालवाने निर्धारित केलेले दर	०	४०.००	
एकूण बियाणे						३९८९.५९	
२	प्रात्यक्षिके						
अ	गटप्रात्यक्षिके	जिअकृअ	हेक्टर	निश्चिष्ट कि मतेच्या ५० टक्के किंवा जालीत जालत मोहरी रु. २०००/- भुर्गुमू रु. ३०००/- प्रति हे.सोपाळीन रु.३०००/-सुर्यकुल रु. २५००/- एरंडी रु.१५००/-	२०२८०	५८७.३०	
ब	भुर्गुमू मलच प्रात्यक्षिके	जिअकृअ	हेक्टर	रु. ६०००/- प्रति हेक्टर	२००	१६.००	
क	१. जैविक किंड नियंत्रण प्रात्यक्षिके	जिअकृअ	हेक्टर	किमतीच्या निरनिराळ्या अवकाश एकाचिक्क जैविक खर्चाच्या ५० टक्के किंवा जालीत जालत भुर्गुमू रु.१६२७.५०/- सोपाळीन रु. ४२६/-सुर्यकुल रु. १२३०/-	२२०००	१५०.५३	
	२. शेतकरी शेतशाळा	जिअकृअ	संख्या	रु. २२६६०/- प्र.१० हेक्टर प्रति जंजेलाळा	१०१४	२२९.९८	
ड	विस्तार अधिकारी प्रशिक्षण	जिअकृअ	संख्या	रु. १६०००/-प्रति प्रशिक्षण उणे . (२ दिवस, ३० अधिकारी)	३२	४.९६	
ई	सूक्ष्म मूलद्रव्याचा पुरवठा	जिअकृअ	हेक्टर	किमतीच्या ५० टक्के किंवा जालीत जालत रु. ५००/- प्र.हे. ज्या मर्यादित .	१५२१०	७६.०५	
ई	प्रसिध्दी	विक्रयर्स				०.८०	
एकूण तंत्रज्ञान प्रसारण						१०६५.६२	
४	बियाणे व्यतिरिक्त बाबी						
अ	पौक संरक्षण उपकरणे मनुष्यचलित	कृषिअ	संख्या	मनुष्यचलित औजाराच्या किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ६००/- प्रति औजार या पैकी जे कमी असेल ते .	५०७०	४०.५६	
	पौक संरक्षण उपकरणे स्वयंचलित	कृषिअ	संख्या	स्वयंचलित औजाराच्या किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २०००/- प्रति औजार या पैकी जे कमी असेल ते.	२०२८	४०.५६	
ब	सुधारित कृषि अवजारे मनुष्यचलित	कृषिअ	संख्या	मनुष्यचलित औजाराच्या किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २५००/- प्रति औजार या पैकी जे कमी असेल ते .	३०४२	७६.०५	
	सुधारित कृषि अवजारे स्वयंचलित	कृषिअ		स्वयंचलित औजाराच्या किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. १५०००/- प्रति औजार या पैकी जे कमी असेल ते.	१०१४	१५२.१०	
क	बियाणू संवर्धन पाकिटे पुरवठा (रायझोबियम/पीएसबी)	जिअकृअ	हेक्टर	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु.२००/- प्रति हेक्टर या पैकी जे कमी असेल ते.	५०७००	५०.७०	
ड	फॉस्फो जिप्सम/ सल्फर ८० % WDG	जिअकृअ	हेक्टर	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु.७५०/- प्रति हेक्टर या पैकी जे कमी असेल ते.	१५२१०	११४.०८	
इ	एचडीपीई /पीसीसी पाईप पुरवठा	कृषिअ	संख्या	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. १५०००/- या पैकी जे कमी असेल ते ६०० मीटर	१०१४	१५२.१०	
फ	पौक संरक्षण औषधे	जिअकृअ	हेक्टर	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ५००/- प्रति हे.	२५३५०	१२६.७५	
ग	तणनाशकांचा पुरवठा	जिअकृअ	हेक्टर	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ५००/- प्रति हेक्टर या पैकी जे कमी असेल ते.	२५३५०	१२६.७५	
	प्रकल्पाअंतर्गत आकस्मिक खर्च	जिअकृअ				२५.३५	
	आयुक्तालय आकस्मिक खर्च					३३.५८	
	एकूण आकस्मिक खर्च					५८.९३	
एकूण बियाणे व्यतिरिक्त बाबी						९३८.५८	
५	नाविन्यपूर्ण बाबी						
अ	गट निमित्तो	जिअकृअ	संख्या	रु. ५००० प्रति गट	१०१४	५०.७०	
ब	शेतकरी अभ्यास सहाल	जिअकृअ	संख्या	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ५००००/- प्र.दौरा ज्या मर्यादित . (५० शेतकरी)	३३	१६.५०	
क	ब्रश फटर व साहित्य	कृषिअ	संख्या	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. ३००००/- ज्या मर्यादित .	२९८	५९.६३	
ड	बहु पिक मळणी यंत्र	कृषिअ	संख्या	किमतीच्या ५० टक्के किंवा रु. २४०००/- ज्या मर्यादित .	३३३	७९.९२	
इ	प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण (टिओएफ)	जिअकृअ	संख्या	रु. ५०००००/- प्रति ३० अधिकारी, प्रति १२० दिवसांचे प्रशिक्षण	६	३०.००	
एकूण नाविन्यपूर्ण बाबी						२३६.७५	
एकूण महाराष्ट्र राज्य						६२३०.५३	
केंद्र शासन हिस्सा						४६६३.१०	
राज्य शासन हिस्सा						१५६७.४३	

केंद्र पुरस्कृत गळितधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०२२-२३ (क.उत्तरांचल)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	मूलभूत विभाग खरेदी		पायाभूत विभाग उत्पादन		प्रमाणित विभाग वाटप				आकस्मिक खर्च	एकूण आयुक्तालय स्तर		
		प्रकल्पाबाहेर		प्रकल्पाबाहेर		प्रकल्पाअंतर्गत		प्रकल्पाबाहेर					
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक				
१	२	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	०	०	२१४	०			२१४	०
२	रायगड	०	०.००	०	०.००	०	०	६०	०			६०	०
३	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०	१६५	०			१६५	०
४	सिंधुदुर्ग	०	०.००	०	०.००	१०२	०	३५१	०			४५३	०
१.कोकण विभाग		०	०	०	०.००	१०२.००	०.००	७९०.००	०.००	०.००		८९२.००	०.००
५	नाशिक	०	०.००	०	०.००	८६६	०	६३९३	०			७२५९	०
६	धुळे	०	०.००	०	०.००	७६४	०	३१८१	०			३९४५	०
७	नंदुरवार	०	०.००	०	०.००	२५५	०	३१८६	०			३४४१	०
८	जळगाव	०	०.००	०	०.००	८६६	०	२२७५	०			३१४१	०
२.नाशिक विभाग		०	०	०	०.००	२७५१.००	०.००	१५०३५.००	०.००	०.००		१७७८६.००	०.००
९	अहमदनगर	०	०.००	०	०.००	२७५०	०	४८९५	०			७६४५	०
१०	पुणे	०	०.००	०	०.००	१०७०	०	३२९३	०			४३६३	०
११	सांतापूर	०	०.००	०	०.००	११२१	०	२८२९	०			३९५०	०
३.पुणे विभाग		०	०	०	०.००	४९४१.००	०.००	११०१७.००	०.००	०.००		१५९५८.००	०.००
१२	सातारा	०	०.००	०	०.००	१३७५	०	५९१९	०			७२९४	०
१३	सांगली	०	०.००	०	०.००	१५७९	०	६०५६	०			७६३५	०
१४	कोल्हापूर	०	०.००	०	०.००	१८३४	०	६६९४	०			८५२८	०
४.कोल्हापूर विभाग		०	०	०	०.००	४७८८.००	०.००	१८६६९.००	०.००	०.००		२३४५७.००	०.००
१५	औरंगाबाद	०	०.००	०	०.००	९१७	०	१२८६	०			२२०३	०
१६	जालना	०	०.००	०	०.००	१०१९	०	३९८४	०			५००३	०
१७	बीड	०	०.००	०	०.००	१९३६	०	५७९४	०			७७३०	०
५.औरंगाबाद विभाग		०	०	०	०.००	३८७२.००	०.००	११०६४.००	०.००	०.००		१४९३६.००	०.००
१८	सातूर	०	०.००	०	०.००	४१७७	०	१५३५२	०			१९५२९	०
१९	उस्मानाबाद	०	०.००	०	०.००	२६४८	०	१०८३२	०			१३४८०	०
२०	नांदेड	०	०.००	०	०.००	२५४७	०	१२३०३	०			१४८५०	०
२१	परभणी	०	०.००	०	०.००	२१३९	०	१०२२५	०			१२३६४	०
२२	हिंगोली	०	०.००	०	०.००	२६४९	०	११०५९	०			१३७०८	०
६.सातूर विभाग		०	०	०	०.००	१४१६०.००	०.००	५९७७१.००	०.००	०.००		७३९३१.००	०.००
२३	भुलडाणा	०	०.००	०	०.००	२३४३	०	१४००७	०			१६३५०	०
२४	अकोला	०	०.००	०	०.००	१०७०	०	८३०७	०			९३७७	०
२५	वाशिम	०	०.००	०	०.००	२६४९	०	१२५७४	०			१५२२३	०
२६	अमरावती	०	०.००	०	०.००	३००५	०	१७४७२	०			२०४७७	०
२७	यवतमाळ	०	०.००	०	०.००	३०५६	०	१२३०६	०			१५३६२	०
७.अमरावती विभाग		०	०	०	०.००	१२१२३.००	०.००	६४६६६.००	०.००	०.००		७६७८९.००	०.००
२८	वर्धा	०	०.००	०	०.००	२९५४	०	८३३१	०			११२८५	०
२९	नागपूर	०	०.००	०	०.००	३५६६	०	१४८७६	०			१८४४२	०
३०	भंडारा	०	०.००	०	०.००	१०२	०	७२१	०			८२३	०
३१	गोंदिया	०	०.००	०	०.००	५१	०	५५५	०			६०६	०
३२	चंद्रपूर	०	०.००	०	०.००	२१९०	०	९५२८	०			११७१८	०
३३	गडचिरोली	०	०.००	०	०.००	५१	०	७९२	०			८४३	०
८.नागपूर विभाग		०	०	०	०.००	८९१४.००	०.००	३४८०३.००	०.००	०.००		४३७१७.००	०.००
एकूण		०	०	०	०.००	५१६५१	०.००	२१५८१५	०.००	०.००		२६७४६६.००	०.००
आयुक्तालय स्तर		२०००	२००००	२५०००	२५०००	५१६५१	६१९८१	२१५८१५	२५८९७८	३३५८		२९४४६६	३६९३१७
विकृत स्तर												०	०
एकूण महाराष्ट्र		२०००	२००००	२५०००	२५०००	५१६५१	६१९८१	२१५८१५	२५८९७८	३३५८		२९४४६६	३६९३१७

केंद्र पुरस्कृत गजतिधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०१२-१३ (म.प्र.राज्य)				
अ.क्र.	जिला/विभाग	पायाभूत सुविधा	प्रतिष्ठे	एकूण विकृससं स्तर
		प्रक्यावाहरे		
		आर्थिक	आर्थिक	आर्थिक
१	२	१६	१७	१८
१	ठाणे	५००	१०	५१०
२	रायगड			०
३	रत्नागिरी			०
४	सिंधुदुर्ग			०
१.कोंकण विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
५	नाशिक	५००	१०	५१०
६	धळे			०
७	नेंद्रघाट			०
८	जळगांव			०
२.नाशिक विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
९	अहमदनगर			०
१०	पुणे	५००	१०	५१०
११	सोलापूर			०
३.पुणे विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
१२	सातारा			०
१३	संगली			०
१४	कोल्हापूर	५००	१०	५१०
४.कोल्हापूर विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
१५	औरंगाबाद	५००	१०	५१०
१६	जालना			०
१७	बी ड			०
५.औरंगाबाद विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
१८	लातूर	५००	१०	५१०
१९	उस्मानाबाद			०
२०	नांदेड			०
२१	परभणी			०
२२	हिंगोली			०
६.लातूर विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
२३	बुलडाणा			०
२४	अकोला			०
२५	दाशिम			०
२६	अमरावती	५००	१०	५१०
२७	यवतमाळ			०
७.अमरावती विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
२८	धर्पा			०
२९	नागपूर	५००	१०	५१०
३०	भंडारा			०
३१	गोंदिया			०
३२	चंद्रपूर			०
३३	गडचिरोली			०
८.नागपूर विभाग		५००.००	१०.००	५१०.००
एकूण		४०००.००	८०.००	४०८०.००
आयुक्तालय स्तर				०
विकृससं स्तर		४०००	८०	४०८०
एकूण महाराष्ट्र		४०००.००	८०.००	४०८०.००

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०१२-१३ (क.इ.ज.ग.ग.)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	गटप्रात्यक्षिके		भुर्रुमुग मत्स्य प्रात्यक्षिके		जैविक किड नियंत्रण प्रात्यक्षिके	
		प्रकल्पाअंतर्गत		प्रकल्पाबाहेर		प्रकल्पाअंतर्गत	
		भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक
१	२	१९	२०	२१	२२	२३	२४
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	०	०.००
२	रायगड	०	०.००	०	०.००	०	०.००
३	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०.००
४	सिंधुदुर्ग	४०	११५.८४	०	०.००	४४	२९.६९
१.कोकण विभाग		४०.००	११५.८४	०.००	०.००	४४.००	२९.६९
५	नाशिक	३४०	९८४.६३	६	४८.००	३७४	२५२.३७
६	धुळे	३००	८६८.७९	३	२४.००	३३०	२२२.६८
७	नंदूरवार	१००	२८९.६०	३	२४.००	११०	७४.२३
८	जळगाव	३४०	९८४.६३	२	१६.००	३७४	२५२.३७
२.नाशिक विभाग		१०८०.००	३१२७.६३	१४.००	११२.००	११८८.००	८०९.६४
९	अहमदनगर	१०८०	३१२७.६३	५	४०.००	११८८	८०९.६४
१०	पुणे	४२०	१२१६.३०	३	२४.००	४६२	३११.७५
११	सोलापूर	४४०	१२७४.२२	३	२४.००	४८४	३२६.५९
३.पुणे विभाग		१९४०.००	५६१८.१६	११.००	८८.००	२१३४.००	१४३९.९८
१२	सातारा	५४०	१५६३.८२	५	४०.००	५९४	४००.८२
१३	सांगली	६२०	१७९५.४९	६	४८.००	६८२	४६०.२०
१४	कोल्हापूर	७२०	२०८५.०९	६	४८.००	७९२	५३४.४३
४.कोल्हापूर विभाग		१८८०.००	५४४४.४०	१७.००	१३६.००	२०६८.००	१३९५.४५
१५	औरंगाबाद	३६०	१०४२.५४	१	८.००	३९६	२६७.२१
१६	जालना	४००	११५८.३८	४	३२.००	४४०	२९६.९०
१७	श्रीड	७६०	२२००.९३	५	४०.००	८३६	५६४.१२
५.औरंगाबाद विभाग		१५२०.००	४४०१.८५	१०.००	८०.००	१६७२.००	११२८.०३
१८	लातूर	१६४०	४७४९.३७	१४	११२.००	१८०४	१२१७.३०
१९	उस्मानाबाद	१०४०	३०११.७९	१०	८०.००	११४४	७७१.९५
२०	नांदेड	१०००	२८९५.९६	११	८८.००	११००	७४२.२६
२१	परभणी	८४०	२४३२.६०	९	७२.००	९२४	६२३.५०
२२	हिंगोली	१०४०	३०११.७९	१०	८०.००	११४४	७७१.९५
६.लातूर विभाग		५५६०.००	१६१०१.५२	५४.००	४३२.००	६११६.००	४१२६.९६
२३	बुलढाणा	९२०	२६६४.२८	१३	१०४.००	१०१२	६८२.८८
२४	अकोला	४२०	१२१६.३०	८	६४.००	४६२	३११.७५
२५	वाशिम	१०४०	३०११.७९	१२	९६.००	११४४	७७१.९५
२६	अमरावती	११८०	३४१७.२३	१६	१२८.००	१२९८	८७५.८६
२७	यवतमाळ	१२००	३४७५.१५	११	८८.००	१३२०	८९०.७१
७.अमरावती विभाग		४७६०.००	१३७८४.७५	६०.००	४८०.००	५२३६.००	३५३३.१५
२८	वर्धा	११६०	३३५९.३१	८	६४.००	१२७६	८६१.०२
२९	नागपूर	१४००	४०५४.३४	१४	११२.००	१५४०	१०३९.१६
३०	भंडारा	४०	११५.८४	१	८.००	४४	२९.६९
३१	गोंयिया	२०	५७.९२	१	८.००	२२	१४.८५
३२	चंद्रपूर	८६०	२४९०.५२	९	७२.००	९४६	६३८.३४
३३	गडचिरोली	२०	५७.९२	१	८.००	२२	१४.८५
८.नागपूर विभाग		३५००.००	१०१३५.८५	३४.००	२७२.००	३८५०.००	२५९७.९०
एकूण		२०२८०.००	५८७३०.००	२००.००	१६००.००	२२३०८.००	१५०५३.००

केंद्र पुरस्कृत गव्हारितधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष्य सन २०१२-१३ (क.उत्तराखण्ड)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	शेतकरी शंतीशाळा		सूक्ष्म मूलद्रव्याचा पुरवठा		विस्तार अधिकारी प्रशिक्षण		ग्रामचिंतोत्पादन (प्रमाणित विद्यापीठ उत्पादन)	
		प्रकल्पाअंतर्गत		प्रकल्पाअंतर्गत		प्रकल्पाबाहेर		प्रकल्पाबाहेर	
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
१	२	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	०	०.००	२९	२९.००
२	रायगड	०	०.००	०	०.००	०	०.००	८	८.००
३	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०.००	२२	२२.००
४	सिंधुदुर्ग	२	४५.३६	३०	१५.००	०	०.००	४७	४७.००
१.कोकण विभाग		२.००	४५.३६	३०.००	१५.००	०.००	०.००	१०६.००	१०६.००
५	नाशिक	१७	३८५.५६	२५५	१२७.५०	१	१६.००	८५९	८५९.००
६	धुळे	१५	३४०.२०	२२५	११२.५०	०	०.००	४२७	४२७.००
७	नंदुरबार	५	११३.४०	७५	३७.५०	०	०.००	४२८	४२८.००
८	जळगांव	१७	३८५.५६	२५५	१२७.५०	०	०.००	३०६	३०६.००
२.नाशिक विभाग		५४.००	१२२४.७२	८१०.००	४०५.००	१.००	१६.००	२०२०.००	२०२०.००
९	अहमदनगर	५४	१२२४.७२	८१०	४०५.००	१	१६.००	६५८	६५८.००
१०	पुणे	२१	४७६.२८	३१५	१५७.५०	१	१६.००	४४३	४४३.००
११	सोलापूर	२२	४९८.९६	३३०	१६५.००	०	०.००	३८०	३८०.००
३.पुणे विभाग		९७.००	२१९९.९६	१४५५.००	७२७.५०	२.००	३२.००	१४८१.००	१४८१.००
१२	सातारा	२७	६१२.३६	४०५	२०२.५०	१	१६.००	७९५	७९५.००
१३	सांगली	३१	७०३.०८	४६५	२३२.५०	१	१६.००	८१४	८१४.००
१४	कोल्हापूर	३६	८१६.४८	५४०	२७०.००	१	१६.००	८९९	८९९.००
४.कोल्हापूर विभाग		९४.००	२१३१.९२	१४१०.००	७०५.००	३.००	४८.००	२५०८.००	२५०८.००
१५	औरंगाबाद	१८	४०८.२४	२७०	१३५.००	०	०.००	१७३	१७३.००
१६	जालना	२०	४५३.६०	३००	१५०.००	१	१६.००	५३५	५३५.००
१७	शोड	३८	८६१.८४	५७०	२८५.००	१	१६.००	७७९	७७९.००
५.औरंगाबाद विभाग		७६.००	१७२३.६८	११४०.००	५७०.००	२.००	३२.००	१४८७.००	१४८७.००
१८	लातूर	८२	१८५९.७६	१२३०	६१५.००	२	३२.००	२०६३	२०६३.००
१९	उस्मानाबाद	५२	११७९.३६	७८०	३९०.००	२	३२.००	१४५६	१४५६.००
२०	नांदेड	५०	११३४.००	७५०	३७५.००	२	३२.००	१६५३	१६५३.००
२१	परभणी	४२	९५२.५६	६३०	३१५.००	१	१६.००	१३७४	१३७४.००
२२	क्रिगोली	५२	११७९.३६	७८०	३९०.००	२	३२.००	१४८६	१४८६.००
६.लातूर विभाग		२७८.००	६३०५.०४	४१७०.००	२०८५.००	९.००	१४४.००	८०३२.००	८०३२.००
२३	बुलढाणा	४६	१०४३.२८	६९०	३४५.००	२	३२.००	१८८२	१८८२.००
२४	अकोला	२१	४७६.२८	३१५	१५७.५०	१	१६.००	१११६	१११६.००
२५	वाशिम	५२	११७९.३६	७८०	३९०.००	२	३२.००	१६९०	१६९०.००
२६	अमरावती	५९	१३३८.१२	८८५	४४२.५०	३	४८.००	२३४८	२३४८.००
२७	चयतमाळ	६०	१३६०.८०	९००	४५०.००	२	३२.००	१६५४	१६५४.००
७.अमरावती विभाग		२३८.००	५३९७.८४	३५७०.००	१७८५.००	१०.००	१६०.००	८६९०.००	८६९०.००
२८	वर्धा	५८	१३१५.४४	८७०	४३५.००	१	१६.००	११२०	११२०.००
२९	नागपूर	७०	१५८७.६०	१०५०	५२५.००	२	३२.००	१९९९	१९९९.००
३०	भंडारा	२	४५.३६	३०	१५.००	०	०.००	९७	९७.००
३१	गोंदिया	१	२२.६८	१५	७.५०	०	०.००	७४	७४.००
३२	पंढरपूर	४३	९७५.२४	६४५	३२२.५०	१	१६.००	१२८०	१२८०.००
३३	गडचिरोली	१	२२.६८	१५	७.५०	०	०.००	१०६	१०६.००
८.नागपूर विभाग		१७५.००	३९६९.००	२६२५.००	१३१२.५०	४.००	६४.००	४६७६.००	४६७६.००
एकूण		१०१४.००	२२९९७.५२	१५२१०.००	७६०५.००	३१.००	४९६.००	२९०००.००	२९०००.००

केंद्र प्रस्तुत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष्य सन २०१२-१३ (क.इजावले)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	जिवाणू सर्वोर्धन पाकीटे		कॉम्पो जिप्सम/साय्बर ८० % WDG पुरवठा		तणनाशकांचा पुरवठा		पिक संरक्षण औषधे	
		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पांतर्गत	
		भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक	भौतिक (हे.)	आर्थिक
१	२	५६	५७	५८	५९	६२	६३	६४	६५
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
२	रायगड	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
३	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
४	सिंधुदुर्ग	१००	१०.००	३०	२२.५०	५०	२५.००	५०	२५.००
१.कोकण विभाग		१००.००	१०.००	३०.००	२२.५०	५०.००	२५.००	५०.००	२५.००
५	नाशिक	८५०	८५.००	२५५	१९१.२५	४२५	२१२.५०	४२५	२१२.५०
६	धुळे	७५०	७५.००	२२५	१६८.७५	३७५	१८७.५०	३७५	१८७.५०
७	नंदूरवार	२५०	२५.००	७५	५६.२५	१२५	६२.५०	१२५	६२.५०
८	नळगांव	८५०	८५.००	२५५	१९१.२५	४२५	२१२.५०	४२५	२१२.५०
२.नाशिक विभाग		२७००.००	२७०.००	८१०.००	६०७.५०	१३५०.००	६७५.००	१३५०.००	६७५.००
९	अहमदनगर	२७००	२७०.००	८१०	६०७.५०	१३५०	६७५.००	१३५०	६७५.००
१०	पुणे	१०५०	१०५.००	३१५	२३६.२५	५२५	२६२.५०	५२५	२६२.५०
११	सोलापूर	११००	११०.००	३३०	२४७.५०	५५०	२७५.००	५५०	२७५.००
३.पुणे विभाग		४८५०.००	४८५.००	१४५५.००	१०९१.२५	२४२५.००	१२१२.५०	२४२५.००	१२१२.५०
१२	सातारा	१३५०	१३५.००	४०५	३०३.७५	६७५	३३७.५०	६७५	३३७.५०
१३	सांगली	१५५०	१५५.००	४६५	३४८.७५	७७५	३८७.५०	७७५	३८७.५०
१४	कोल्हापूर	१८००	१८०.००	५४०	४०५.००	९००	४५०.००	९००	४५०.००
४.कोल्हापूर विभाग		४७००.००	४७०.००	१४१०.००	१०५७.५०	२३५०.००	११७५.००	२३५०.००	११७५.००
१५	औरंगाबाद	९००	९०.००	२७०	२०२.५०	४५०	२२५.००	४५०	२२५.००
१६	जालना	१०००	१००.००	३००	२२५.००	५००	२५०.००	५००	२५०.००
१७	बीड	१९००	१९०.००	५७०	४२७.५०	९५०	४७५.००	९५०	४७५.००
५.औरंगाबाद विभाग		३८००.००	३८०.००	११४०.००	८५५.००	१९००.००	९५०.००	१९००.००	९५०.००
१८	लातूर	४१००	४१०.००	१२३०	९२२.५०	२०५०	१०२५.००	२०५०	१०२५.००
१९	उस्मानाबाद	२६००	२६०.००	७८०	५८५.००	१३००	६५०.००	१३००	६५०.००
२०	नांदेड	२५००	२५०.००	७५०	५६२.५०	१२५०	६२५.००	१२५०	६२५.००
२१	परभणी	२१००	२१०.००	६३०	४७२.५०	१०५०	५२५.००	१०५०	५२५.००
२२	हिंगोली	२६००	२६०.००	७८०	५८५.००	१३००	६५०.००	१३००	६५०.००
६.लातूर विभाग		१३९००.००	१३९०.००	४१७०.००	३१२७.५०	६९५०.००	३४७५.००	६९५०.००	३४७५.००
२३	बुलढाणा	२३००	२३०.००	६९०	५१७.५०	११५०	५७५.००	११५०	५७५.००
२४	अकोला	१०५०	१०५.००	३१५	२३६.२५	५२५	२६२.५०	५२५	२६२.५०
२५	वाशिम	२६००	२६०.००	७८०	५८५.००	१३००	६५०.००	१३००	६५०.००
२६	अमरावती	२९५०	२९५.००	८८५	६६३.७५	१४७५	७३७.५०	१४७५	७३७.५०
२७	यवतमाळ	३०००	३००.००	९००	६७५.००	१५००	७५०.००	१५००	७५०.००
७.अमरावती विभाग		११९००.००	११९०.००	३५७०.००	२६७७.५०	५९५०.००	२९७५.००	५९५०.००	२९७५.००
२८	वर्धा	२९००	२९०.००	८७०	६५२.५०	१४५०	७२५.००	१४५०	७२५.००
२९	नागपूर	३५००	३५०.००	१०५०	७८७.५०	१७५०	८७५.००	१७५०	८७५.००
३०	भंडारा	१००	१०.००	३०	२२.५०	५०	२५.००	५०	२५.००
३१	गोंयिया	५०	५.००	१५	११.२५	२५	१२.५०	२५	१२.५०
३२	चंद्रपूर	२१५०	२१५.००	६४५	४८३.७५	१०७५	५३७.५०	१०७५	५३७.५०
३३	गडचिरोली	५०	५.००	१५	११.२५	२५	१२.५०	२५	१२.५०
८.नागपूर विभाग		८७५०.००	८७५.००	२६२५.००	१९६८.७५	४३७५.००	२१८७.५०	४३७५.००	२१८७.५०
एकूण		५०७००.००	५०७०.००	१५२१०.००	११४०७.५०	२५३५०.००	१२६७५.००	२५३५०.००	१२६७५.००

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०१२-१३ (क.इजारात)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	गट निर्मिती		शेतकरी अभ्यास सहल		प्रशिक्षकांचे प्रशिक्षण (टिओएफ)	
		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पाबाहेर		प्रकल्पाबाहेर	
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
१	२	३३	३४	३९	४०	४१	४२
१	ठाणे	०	०.००	१	५०.००		
२	रायगड	०	०.००	१	५०.००		
३	रत्नागिरी	०	०.००	१	५०.००		
४	सिंधुदुर्ग	२	१०.००	१	५०.००		
१.कोकण विभाग		२.००	१०.००	४.००	२००.००	०.००	०.००
५	नाशिक	१७	८५.००	१	५०.००		
६	धुळे	१५	७५.००	१	५०.००		
७	नंदुरवार	५	२५.००	१	५०.००		
८	जळगांव	१७	८५.००	१	५०.००	१	५००.००
२.नाशिक विभाग		५४.००	२७०.००	४.००	२००.००	१.००	५००.००
९	अहमदनगर	५४	२७०.००	१	५०.००	१	५००.००
१०	पुणे	२१	१०५.००	१	५०.००		
११	सोलापूर	२२	११०.००	१	५०.००		
३.पुणे विभाग		९७.००	४८५.००	३.००	१५०.००	१.००	५००.००
१२	सातारा	२७	१३५.००	१	५०.००		
१३	सांगली	३१	१५५.००	१	५०.००		
१४	कोल्हापूर	३६	१८०.००	१	५०.००		
४.कोल्हापूर विभाग		९४.००	४७०.००	३.००	१५०.००	०.००	०.००
१५	औरंगाबाद	१८	९०.००	१	५०.००	१	५००.००
१६	जालना	२०	१००.००	१	५०.००		
१७	बीड	३८	१९०.००	१	५०.००		
५.औरंगाबाद विभाग		७६.००	३८०.००	३.००	१५०.००	१.००	५००.००
१८	लातूर	८२	४१०.००	१	५०.००	१	५००.००
१९	उस्मानाबाद	५२	२६०.००	१	५०.००		
२०	नांदेड	५०	२५०.००	१	५०.००		
२१	परभणी	४२	२१०.००	१	५०.००		
२२	हिंगोली	५२	२६०.००	१	५०.००		
६.लातूर विभाग		२७८.००	१३९०.००	५.००	२५०.००	१.००	५००.००
२३	बुलढाणा	४६	२३०.००	१	५०.००		
२४	अकोला	२१	१०५.००	१	५०.००		
२५	वाशिम	५२	२६०.००	१	५०.००		
२६	अमरावती	५९	२९५.००	१	५०.००	१	५००.००
२७	यवतमाळ	६०	३००.००	१	५०.००		
७.अमरावती विभाग		२३८.००	११९०.००	५.००	२५०.००	१.००	५००.००
२८	वर्धा	५८	२९०.००	१	५०.००		
२९	नागपूर	७०	३५०.००	१	५०.००	१	५००.००
३०	भंडारा	२	१०.००	१	५०.००		
३१	गोंदिया	१	५.००	१	५०.००		
३२	चंद्रपूर	४३	२१५.००	१	५०.००		
३३	गडचिरोली	१	५.००	१	५०.००		
८.नागपूर विभाग		१७५.००	८७५.००	६.००	३००.००	१.००	५००.००
एकूण		१०१४.००	५०७०.००	३३.००	१६५०.००	६.००	३०००.००

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०१२-१३ (क.हजाराल)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	आकस्मिक खर्च		एकूण जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी स्तर		
		प्रकल्पांतर्गत		एकूण लक्ष	केंद्र	राज्य
		भौतिक	आर्थिक	आर्थिक	आर्थिक	आर्थिक
१	२	४३	४४	४५	४६	४७
१	ठाणे	०	०.००	७९.००	५९.२५	१९.७५
२	रायगड	०	०.००	५८.००	४३.५०	१४.५०
३	रत्नागिरी	०	०.००	७२.००	५४.००	१८.००
४	सिंधुदुर्ग	२	५.००	४००.३९	३००.२९	१००.१०
१.कोकण विभाग		२.००	५.००	६०९.३९	४५७.०४	१५२.३५
५	नाशिक	१७	४२.५०	३५५१.८०	२६६३.८५	८८७.९५
६	धुळे	१५	३७.५०	२७७६.४१	२०८२.३१	६९४.१०
७	नंदूरबार	५	१२.५०	१२६०.४७	९४५.३५	३१५.१२
८	जळगांव	१७	४२.५०	३४५०.८०	२५८८.१०	८६२.७०
२.नाशिक विभाग		५४.००	१३५.००	११०३९.४९	८२७९.६२	२७५९.८७
९	अहमदनगर	५४	१३५.००	९४५५.४९	७०९१.६२	२३६३.८७
१०	पुणे	२१	५२.५०	३७१८.५८	२७८८.९४	९२९.६५
११	सांलापूर	२२	५५.००	३७९१.२७	२८४३.४६	९४७.८२
३.पुणे विभाग		९७.००	२४२.५०	१६९६५.३५	१२७२४.०१	४२४१.३४
१२	सातारा	२७	६७.५०	४९९६.७५	३७४७.५६	१२४९.१९
१३	सांगली	३१	७७.५०	५६३०.५२	४२२२.८९	१४०७.६३
१४	कोल्हापूर	३६	९०.००	६४७३.९९	४८५५.५०	१६१८.५०
४.कोल्हापूर विभाग		९४.००	२३५.००	१७१०१.२६	१२८२५.९५	४२७५.३२
१५	औरंगाबाद	१८	४५.००	३४६१.५०	२५९६.१२	८६५.३७
१६	जालना	२०	५०.००	३६६६.८९	२७५०.१६	९१६.७२
१७	बीड	३८	९५.००	६६४९.३८	४९८७.०४	१६६२.३५
५.औरंगाबाद विभाग		७६.००	१९०.००	१३७७७.७७	१०३३३.३३	३४४४.४४
१८	लातूर	८२	२०५.००	१५१९५.९३	११३९६.९५	३७९८.९८
१९	उस्मानाबाद	५२	१३०.००	९५०६.१०	७१२९.५८	२३७६.५३
२०	नांदेड	५०	१२५.००	९४०७.७१	७०५५.७९	२३५१.९३
२१	परभणी	४२	१०५.००	७८८३.१६	५९१२.३७	१९७०.७९
२२	हिंगोली	५२	१३०.००	९५३६.१०	७१५२.०८	२३८४.०३
६.लातूर विभाग		२७८.००	६९५.००	५९५२९.०२	३८६४६.७६	१२८८२.२५
२३	बुलढाणा	४६	११५.००	९०४५.९४	६७८४.४५	२२६१.४८
२४	अकोला	२१	५२.५०	४४३१.५८	३३२३.६९	११०७.९०
२५	वाशिम	५२	१३०.००	९७५६.१०	७३१७.०८	२४३९.०३
२६	अमरावती	५९	१४७.५०	१२०२३.९६	९०१७.९७	३००५.९९
२७	वयतमाळ	६०	१५०.००	१०९२५.६६	८१९४.२४	२७३१.४१
७.अमरावती विभाग		२३८.००	५९५.००	४६१८३.२४	३४६३७.४३	११५४५.८१
२८	वर्धा	५८	१४५.००	१००४८.२७	७५३६.२०	२५१२.०७
२९	नागपूर	७०	१७५.००	१३३११.६०	९९८३.७०	३३२७.९०
३०	भंडारा	२	५.००	४५८.३९	३४३.७९	११४.६०
३१	गोंदिया	१	२.५०	२८३.६९	२१२.७७	७०.९२
३२	चंद्रपूर	४३	१०७.५०	७९४०.८५	५९५५.६४	१९८५.२१
३३	गडचिरोली	१	२.५०	३१५.६९	२३६.७७	७८.९२
८.नागपूर विभाग		१७५.००	४३७.५०	३२३५८.५०	२४२६८.८८	८०८९.६३
एकूण		१०१४.००	२५३५.००	१८९५६४.०२	१४२१७३.०१	४७३९१.००

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०२२-२३ (क.ड.आगल)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	पिक संरक्षण उपकरणे				सुधारित कृषि औजारांचा पुरवठा			
		मनुष्यचलित		स्वयंचलित		मनुष्यचलित		स्वयंचलित	
		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पांतर्गत		प्रकल्पांतर्गत	
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक
१	२	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५
१	ठाणे	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
२	रायगड	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
३	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
४	सिंधुदुर्ग	१०	८.००	४	८.००	६	१५.००	२	३०.००
१.कोकण विभाग		१०.००	८.००	४.००	८.००	६.००	१५.००	२.००	३०.००
५	नाशिक	८५	६८.००	३४	६८.००	५१	१२७.५०	१७	२५५.००
६	धुळे	७५	६०.००	३०	६०.००	४५	११२.५०	१५	२२५.००
७	नंदुरवार	२५	२०.००	१०	२०.००	१५	३७.५०	५	७५.००
८	जळगाव	८५	६८.००	३४	६८.००	५१	१२७.५०	१७	२५५.००
२.नाशिक विभाग		२७०.००	२१६.००	१०८.००	२१६.००	१६२.००	४०५.००	५४.००	८१०.००
९	आहमदनगर	२७०	२१६.००	१०८	२१६.००	१६२	४०५.००	५४	८१०.००
१०	पुणे	१०५	८४.००	४२	८४.००	६३	१५७.५०	२१	३३५.००
११	सोलापूर	११०	८८.००	४४	८८.००	६६	१६५.००	२२	३३०.००
३.पुणे विभाग		४८५.००	३८८.००	१९४.००	३८८.००	२९१.००	७२७.५०	९७.००	१४५५.००
१२	सातारा	१३५	१०८.००	५४	१०८.००	८१	२०२.५०	२७	४०५.००
१३	सांगली	१५५	१२४.००	६२	१२४.००	९३	२३२.५०	३१	४६५.००
१४	कोल्हापूर	१८०	१४४.००	७२	१४४.००	१०८	२७०.००	३६	५४०.००
४.कोल्हापूर विभाग		४७०.००	३७६.००	१८८.००	३७६.००	२८२.००	७०५.००	९४.००	१४१०.००
१५	औरंगाबाद	९०	७२.००	३६	७२.००	५४	१३५.००	१८	२७०.००
१६	जालना	१००	८०.००	४०	८०.००	६०	१५०.००	२०	३००.००
१७	बीड	१९०	१५२.००	७६	१५२.००	११४	२८५.००	३८	५७०.००
५.औरंगाबाद विभाग		३८०.००	३०४.००	१५२.००	३०४.००	२२८.००	५७०.००	७६.००	११४०.००
१८	लातूर	४१०	३२८.००	१६४	३२८.००	२४६	६१५.००	८२	१२३०.००
१९	उस्मानाबाद	२६०	२०८.००	१०४	२०८.००	१५६	३९०.००	५२	७८०.००
२०	नांदेड	२५०	२००.००	१००	२००.००	१५०	३७५.००	५०	७५०.००
२१	परभणी	२१०	१६८.००	८४	१६८.००	१२६	३१५.००	४२	६३०.००
२२	हिंगोली	२६०	२०८.००	१०४	२०८.००	१५६	३९०.००	५२	७८०.००
६.लातूर विभाग		१३९०.००	१११२.००	५५६.००	१११२.००	८३४.००	२०८५.००	२७८.००	४१७०.००
२३	बुलढाणा	२३०	१८४.००	९२	१८४.००	१३८	३४५.००	४६	६९०.००
२४	अकोला	१०५	८४.००	४२	८४.००	६३	१५७.५०	२१	३३५.००
२५	याशिम	२६०	२०८.००	१०४	२०८.००	१५६	३९०.००	५२	७८०.००
२६	अमरावती	२९५	२३६.००	११८	२३६.००	१७७	४४२.५०	५९	८८५.००
२७	यवतमाळ	३००	२४०.००	१२०	२४०.००	१८०	४५०.००	६०	९००.००
७.अमरावती विभाग		११९०.००	९५२.००	४७६.००	९५२.००	७१४.००	१७८५.००	२३८.००	३५७०.००
२८	वर्धा	२९०	२३२.००	११६	२३२.००	१७४	४३५.००	५८	८७०.००
२९	नागपूर	३५०	२८०.००	१४०	२८०.००	२१०	५२५.००	७०	१०५०.००
३०	भंडारा	१०	८.००	४	८.००	६	१५.००	२	३०.००
३१	गोंदिया	५	४.००	२	४.००	३	७.५०	१	१५.००
३२	चंद्रपूर	२१५	१७२.००	८६	१७२.००	१२९	३२२.५०	४३	६४५.००
३३	गडचिरोली	५	४.००	२	४.००	३	७.५०	१	१५.००
८.नागपूर विभाग		८७५.००	७००.००	३५०.००	७००.००	५२५.००	१३१२.५०	१७५.००	२६२५.००
एकूण		५०७०.००	४०५६.००	२०२८.००	४०५६.००	३०४२.००	७६०५.००	१०१४.००	१५२१०.००

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०१२-१३ (क.ड.जालक)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	एचडीपीई पाईप		प्रश्न कटर		बहु पिक पळणी यंत्र		एकुण कृषि विकास अधिकारी		
		प्रकल्प्याअंतर्गत		प्रकल्प्याबाहेर		प्रकल्प्याबाहेर		आर्थिक	केंद्र	राज्य
		भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक	भौतिक	आर्थिक			
१	२	६०	६१	३५	३६	३७	३८	६६	६७	६८
१	टापे	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०.००	०.००	०.००
२	रायगड	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०.००	०.००	०.००
३	रत्नागिरी	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०.००	०.००	०.००
४	सिंधुदुर्ग	२	३०.००	०	०.००	०	०.००	९१.००	६८.२५	२२.७५
१.कोकण विभाग		२.००	३०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	९१.००	६८.२५	२२.७५
५	नाशिक	१७	२५५.००	९	१८०.००	१०	२४०.००	११९३.५०	८९५.१३	२९८.३८
६	धुळे	१५	२२५.००	४	८०.००	५	१२०.००	८८२.५०	६६१.८८	२२०.६३
७	नंदुरवार	५	७५.००	४	८०.००	५	१२०.००	४२७.५०	३२०.६३	१०६.८८
८	जळगांव	१७	२५५.००	३	६०.००	४	९६.००	९२९.५०	६९७.१३	२३२.३८
२.नाशिक विभाग		५४.००	८१०.००	२०.००	४००.००	२४.००	५७६.००	३४३३.००	२५७४.७५	८५८.२५
९	अहमदनगर	५४	८१०.००	७	१४०.००	८	११२.००	२७८९.००	२०९१.७५	६९७.२५
१०	पुणे	२१	३१५.००	५	१००.००	५	१२०.००	११७५.५०	८८१.६३	२९३.८८
११	सांतापूर	२२	३३०.००	४	८०.००	४	९६.००	११७७.००	८८२.७५	२९४.२५
३.पुणे विभाग		९७.००	१४५५.००	१६.००	३२०.००	१७.००	४०८.००	५१४९.५०	३८५६.१३	१२८५.३८
१२	सातारा	२७	४०५.००	८	१६०.००	९	२१६.००	१६०४.५०	१२०३.३८	४०१.१३
१३	सांगली	३१	४६५.००	८	१६०.००	९	२१६.००	१७८६.५०	१३३९.८८	४४६.६३
१४	कोल्हापूर	३६	५४०.००	९	१८०.००	१०	२४०.००	२०५८.००	१५४३.५०	५१४.५०
४.कोल्हापूर विभाग		९४.००	१४१०.००	२५.००	५००.००	२८.००	६७२.००	५४४९.००	४०८६.७५	१३६२.२५
१५	औरंगाबाद	१८	२७०.००	२	४०.००	२	४८.००	९०७.००	६८०.२५	२२६.७५
१६	जालना	२०	३००.००	६	१२०.००	६	१४४.००	११७४.००	८८०.५०	२९३.५०
१७	बीड	३८	५७०.००	८	१६०.००	९	२१६.००	२२०५.००	१५७८.७५	५२६.२५
५.औरंगाबाद विभाग		७६.००	११४०.००	१६.००	३२०.००	१७.००	४०८.००	४१८६.००	३१३९.५०	१०४६.५०
१८	लातूर	८२	१२३०.००	२१	४२०.००	२४	५७६.००	४७२७.००	३५४५.२५	११८१.७५
१९	उस्मानाबाद	५२	७८०.००	१५	३००.००	१७	४०८.००	३०७४.००	२३०५.५०	७६८.५०
२०	नांदेड	५०	७५०.००	१७	३४०.००	१९	४५६.००	३०७१.००	२३०३.२५	७६७.७५
२१	परभणी	४२	६३०.००	१४	२८०.००	१६	३८४.००	२५७५.००	१९३१.२५	६४३.७५
२२	हिंगोली	५२	७८०.००	१५	३००.००	१७	४०८.००	३०७४.००	२३०५.५०	७६८.५०
६.लातूर विभाग		२७८.००	४१७०.००	८२.००	१६४०.००	९३.००	२२३२.००	१६५२१.००	१२३९०.७५	४१३०.२५
२३	बुलढाणा	४६	६९०.००	१९	३८०.००	२२	५२८.००	३००१.००	२२५०.७५	७५०.२५
२४	अकोला	२१	३१५.००	११	२२०.००	१३	३१२.००	१४८७.५०	१११५.६३	३७१.८८
२५	वाशिम	५२	७८०.००	१७	३४०.००	१९	४५६.००	३१६२.००	२३७१.५०	७९०.५०
२६	अमरावती	५९	८८५.००	२३	४६३.००	२७	६४८.००	३७९५.५०	२८४६.६३	९४८.८८
२७	वयतमाळ	६०	९००.००	१७	३४०.००	१९	४५६.००	३५२६.००	२६४४.५०	८८१.५०
७.अमरावती विभाग		२३८.००	३५७०.००	८७.१५	१७४३.००	१००.००	२४००.००	१४९७२.००	११२२९.००	३७४३.००
२८	दर्भ	५८	८७०.००	१२	२४०.००	१३	३१२.००	३१९१.००	२३९३.२५	७९७.७५
२९	नागपूर	७०	१०५०.००	२१	४२०.००	२३	५५२.००	४२५७.००	३११७.७५	१०३९.२५
३०	भंडारा	२	३०.००	२	४०.००	१	२४.००	१५.५०	११६.२५	३८.७५
३१	गोंदिया	१	१५.००	२	४०.००	१	२४.००	१०९.५०	८२.१३	२७.३८
३२	चंद्रपूर	४३	६४५.००	१३	२६०.००	१५	३६०.००	२५७६.५०	१९३२.३८	६४४.१३
३३	गडचिरोली	१	१५.००	२	४०.००	१	२४.००	१०९.५०	८२.१३	२७.३८
८.नागपूर विभाग		१७५.००	२६२५.००	५२.००	१०४०.००	५४.००	१२९६.००	१०२९८.५०	७७२३.८८	२५७४.६३
एकुण		१०१४.००	१५२१०.००	२९८.१५	५९६३.००	३३३.००	७९९२.००	६००९२.००	४५०६९.००	१५०२३.००

केंद्र पुरस्कृत गळीतधान्य उत्पादन कार्यक्रम भौतिक व आर्थिक लक्ष सन २०१२-१३ (क.हजाराल)

अ.क्र.	जिल्हा/विभाग	एकूण कार्यक्रम जिअकुअ/कुविअ		
		आर्थिक	केंद्र	राज्य
१	२	६९	७०	७१
१	ठाणे	७९.००	१९.७५	५९.२५
२	रायगड	५८.००	१४.५०	४३.५०
३	रत्नागिरी	७२.००	१८.००	५४.००
४	सिंधुदुर्ग	४९१.३९	१२२.८५	३६८.५४
१.कोकण विभाग		७००.३९	१७५.१०	५२५.२९
५	नाशिक	४७४५.३०	११८६.३३	३५५८.९८
६	धुळे	३६५८.९१	९१४.७३	२७४४.१९
७	नंदूरबार	१६८७.९७	४२१.९९	१२६५.९८
८	जळगांव	४३८०.३०	१०९५.०८	३२८५.२३
२.नाशिक विभाग		१४४७२.४९	३६१८.१२	१०८५४.३७
९	अहमदनगर	१२२४४.४९	३०६१.१२	९१८३.३७
१०	पुणे	४८९४.०८	१२२३.५२	३६७०.५६
११	सोलापूर	४९६८.२७	१२४२.०७	३७२६.२१
३.पुणे विभाग		२२१०६.८५	५५२६.७१	१६५८०.१४
१२	सातारा	६६०१.२५	१६५०.३१	४९५०.९३
१३	सांगली	७४१७.०२	१८५४.२६	५५६२.७७
१४	कोल्हापूर	८५३१.९९	२१३३.००	६३९९.००
४.कोल्हापूर विभाग		२२५५०.२६	५६३७.५७	१६९१२.७०
१५	औरंगाबाद	४३६८.५०	१०९२.१२	३२७६.३७
१६	जालना	४८४०.८९	१२१०.२२	३६३०.६६
१७	बीड	८७५४.३८	२१८८.६०	६५६५.७९
५.औरंगाबाद विभाग		१७९६३.७७	४४९०.९४	१३४७२.८३
१८	लातूर	१९९२२.९३	४९८०.७३	१४९४२.२०
१९	उस्मानाबाद	१२५८०.१०	३१४५.०३	९४३५.०८
२०	नांदेड	१२४७८.७१	३११९.६८	९३५९.०४
२१	परभणी	१०४५८.१६	२६१४.५४	७८४३.६२
२२	हिंगोली	१२६१०.१०	३१५२.५३	९४५७.५८
६.लातूर विभाग		६८०५०.०२	१७०१२.५०	५१०३७.५२
२३	बुलढाणा	१२०४६.९४	३०११.७३	९०३५.२०
२४	अकोला	५९१९.०८	१४७९.७७	४४३९.३१
२५	वाशिम	१२९१८.१०	३२२९.५३	९६८८.५८
२६	अमरावती	१५८१९.४६	३९५४.८७	११८६४.६०
२७	यवतमाळ	१४४५१.६६	३६१२.९१	१०८३८.७४
७.अमरावती विभाग		६११५५.२४	१५२८८.८१	४५८६६.४३
२८	वर्धा	१३२३९.२७	३३०९.८२	९९२९.४५
२९	नागपूर	१७४६८.६०	४३६७.१५	१३१०१.४५
३०	भंडारा	६१३.३९	१५३.३५	४६०.०४
३१	गोंदिया	३९३.१९	९८.३०	२९४.९०
३२	चंद्रपूर	१०५१७.३५	२६२९.३४	७८८८.०२
३३	गडचिरोली	४२५.१९	१०६.३०	३१८.९०
८.नागपूर विभाग		४२६५७.००	१०६६४.२५	३१९९२.७५
एकूण		२४९६५६.०२	६२४१४.००	१८७२४२.०१
आयुक्तालय स्तर		३६९३१७.२०	९२३२९.३०	२७६९८७.९०
विक्रमसं स्तर		४०८०.००	२०००.००	२०८०.००
एकूण महाराष्ट्र		६२३०५३.२२	१५६७४३.३०	४६६३०९.९१